

KÖH

Mezőlak Község Településrendezési Terve

KULTURÁLIS
ÖRÖKSÉGVÉDELMI
HATÁSTANULMÁNY

MEZŐLAK
VESZPRÉM MEGYE

2006. ÁPRILIS-MÁJUS

Tartalomjegyzék

Mazólak.

Bevezető.	2-12. old.
Tartalomjegyzék.	2-3. old
1.1. A tanulmány tárgya.	5. old.
1.2. Törvényi környezet (A vonatkozó jogszabályok és tartalmuk).	5-12. old.
I. Vizsgálat. (Értékelmérés, értékleltár).	13-44. old.
I. a. Történeti leírás és régészeti örökség.	
* Történeti leírás (Elhelyezkedés, településtörténet).	13-16. old.
* Régészeti örökség. (Régészeti lelőhelyek).	17-22. old.
I. b. Természeti táj, tájhasználat.	
(Településhálózat és településszerkezeti összefüggések).	22-23. old
I. c. Településkép és utcakép.	24. old.
I. d. Településkarakter.	25. old.
I. e. Védeltségek (Régészeti és építészeti műemlékei).	25-26. old.
I. f. Az örökségi érték és védeltségük viszonya.	26. old.
* If.1. Régészeti lelőhelyek.	26-27. old.
* I.f.2. Építészete, köztéri emlékei.	27. old
* Egyházi épületek.	28-30. old.
* Kastélyok.	30-32. old.
* Lakóházak, gazdasági épületek.	32-38. old
* Térplasztika (Kőkeresztek-szobrok).	38. old.
* Térplasztika (Temető és sírjelek).	39. old.
I. g. Védelem alatt álló műemlékei.	
* Országos védelem alatt álló műemlékek.	
* Református templom.	40-42. old.
* Helyi védelmi javaslatok.	43-43. old.
I. h. Természeti örökség emlékei.	43-44. old.
I. i. Területhasználat és területi állapot.	44. old.
II. Változtatási szándékok.	45-52. old.
II. a. Településhálózat és tájhasználati változás.	45-46. old.
II. b. Településszerkezeti, területhasználati és beépítettség változás.	47. old
II. c. Infrastrukturális változás.	48-49. old.
II. d. Népesség, életmód, társadalom, kultúra változása.	50-52. old.

III. Hatáselemzés.	53-62. old.
III. a. Történeti településhálózati következmények.	53. old.
III. b. Természeti, táji hatások.	54-55. old.
III. c. Településképfeltárulásának változásai.	55. old.
III. d. Régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutatásának, vagy pusztulásának lehetőségei.	56-59. old.
III. e. Történeti térbeli rendszerek alakulása.	59-60. old.
III. f. Műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, település-szerkezetben, épített környezetben, a település életében.	60-61. old.
III. g. Műemlékek megújulásának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei.	61. old.
III. h. Településkarakter változásának hatásai.	62. old.
III. i. Környezeti terhelés és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései.	62. old.
IV. Összefoglaló.	63-68. old.
IV. a. Régészeti-, és épített örökségi érintettség és a tervezés.	63. old.
IV. b. Folyamatok iránya, visszafordíthatósága.	64. old.
IV. c. A kulturális örökség szemponttökből pozitív és negatív hatások mérlege.	65-66. old.
IV. d. Röviden összefoglalva.	67. old.
Nyilatkozat.	68. old.
Mellékletek.	69-76. old.
1. Bibliográfia és források.	70-71. old.
2. Összefoglaló táblázatok.	72-73. old.
3. Térképek.	74-76. old.

Mezőlak Község Településrendezési Terve

Kulturális örökségvédelmi hatástanulmány

2006.

A tanulmány tárgya:

Mezőlak község Önkormányzata a jogszabályi előírásoknak megfelelően hosszú távra szóló Településrendezési Tervet készített. Ehhez a 2001. évi LXIV. tv. 66. § (2) bekezdés alapján kulturális örökségvédelmi hatástanulmány szükséges, mely a 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet 5. § (2) bekezdés értelmében az 1997. évi LXXVIII. tv. 9. § (3) bekezdése alapján véleményezésre megküldendő tervek kötelező alátámasztó munkarésze.

Törvényi környezet:

(A vonatkozó hatályos jogszabályok és tartalmuk)

Általános örökségvédelmi fogalmak

Műemlék (M):

Minden olyan épület, építmény, létesítmény vagy egyéb ingatlan jellegű alkotás, valamint azok rendeltetésszerűen összetartozó együttese (rendszere), vagy annak része, illetőleg romja vagy töredéke, amely hazánk múltjának kiemelkedő jelentőségű építészeti, történelmi, tudományos, városépítészeti, képző- és iparművészeti, kertépítészeti, régészeti, néprajzi vagy műszaki (technikatörténeti) emléke, annak rendeltetésszerűen szerves történeti alkotórészeivel, tartozékaival, berendezéseivel, valamint a hozzá tartozó vagy valaha hozzá tartozott, részben vagy egészben még létező melléképületekkel és ingatlanterülettel (területrésszel) együtt, amely ezen értékei miatt védelemre és megtartásra érdemes, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak

Műemléki jelentőségű terület (MIT):

1. Az épületek, építmények, műtárgyak, valamint a hozzájuk tartozó telkek és területek (a továbbiakban együtt: ingatlanok) minden olyan csoportja, illetve olyan ipari vagy közlekedési terület, amely az adott település jellegzetes, történelmileg kialakult szerkezete, összképe, a tájjal való kapcsolata, tér- és utcaképei szempontjából védelemre és megtartásra érdemes, akkor is, ha nem minden egyes alkotóeleme egyedileg védett műemlék, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak;
2. a földfelszínnek, illetőleg a településnek az a része, amely alatt valamely elpusztult, de műemléki jelentőségű épületegyüttes, építmény vagy település összefüggő maradványai rejlenek, amely védelemre, feltárássra és legalább részleges bemutatásra érdemes, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak.

Műemléki környezet (MK):

A műemlék, illetve a műemléki jelentőségű terület közvetlen környezete, amelynek területén minden - e törvényben meghatározott - változtatást, beavatkozást a műemlék városképi, illetőleg tájképi megjelenésének és értékei érvényesülésének kell alárendelni, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak

Régészeti örökség.

1. Hasznos tanácsok földmunkát végző beruházóknak

Vonatkozó alapvető jogszabályok (Tartalom)

- a. Régészeti szakhatósági hozzájárulás megelőző régészeti feltárásszerződés
- b. Feltérési engedély
- c. Ügyintézési határidő
- d. Előzetes nyilatkozat
- e. Leletbejelentés
- f. Régészeti lelőhelyek nyilvántartása
- g. Miniszteri rendelettel védett nyilvánított régészeti lelőhely
- h. Örökségvédelmi bírság

a.) Régészeti szakhatósági hozzájárulás és szerződés.

* A 2001. évi LXIV. törvény értelmében a régészeti szakhatósági munkát, mely korábban a megyei múzeumok feladata volt 2001. október 18-ától a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal regionális irodái végzik.

* Az építésügyi, a bányászati és egyes (jogszabály által meghatározott) vízügyi engedélyezési eljárásokban az érdemi döntésre első fokon jogosult közigazgatási szerv, nyomvonalas létesítmények engedélyezése során általában a tervező keresi meg Hivatalunkat a szakhatósági egyeztetéssel.

* Fontos tudni, hogy a régészeti lelőhelyeket a törvény szerint a földmunkákkal járó beruházásokkal el kell kerülni. Abban az esetben, ha a lelőhely elkerülése a földmunkával járó fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás másutt nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett régészeti lelőhelyeket előzetesen fel kell tární.

* Megelőző régészeti feltárás Amennyiben a megkeresésre a Hivatal régészeti feltárást ír elő, úgy a beruházónak a területileg illetékes megyei múzeummal kell a kapcsolatot felvennie és szerződést kötnie. A beruházónak a törvény 23. §-a szerint „A fejlesztések, beruházások tervezése során a megelőző feltárás teljes költségét, de legalább a teljes bekerülési költség 9 ezrelékét kell költségelőirányzatként biztosítani a feltárás fedezetére, így különösen a régészeti hatástanulmány, próbafeltárás, dokumentálás, elsődleges leletkonzerválás, valamint az elsődleges leletfeldolgozás teljes és a leletelhelyezés rendkívüli költségeit.”

A régészeti feltárásszerződést a múzeum és a beruházó között köttetik és a Hivatal hagyja jóvá. Érdemes már a szerződéskötés kezdeti szakaszába bevonni munkatársunkat, hiszen így az esetleges hiányokra is hamarabb fény derülhet és időt is lehet megtakarítani.

b.) Feltárási engedély

* A megelőző feltárás csak jogerőre emelkedett feltárási engedély birtokában végezhető. A kérelmet a feltárást végző intézmény nyújthatja be a Hivatal illetékes regionális irodájához mellékelve a múzeum és a beruházó közötti szerződést.

* Megelőző feltárás esetén, ha a beruházó is köteles a vonatkozó jogszabályok értelmében egyéb hatósági, illetve szakhatósági hozzájárulásokat beszerezni, úgy ezeket a feltáráshoz kiterjedő érvénnyel kell beszereznie, mert a feltárási engedély részét fogják képezni.

* A feltárási engedély kiadása és a szerződés jóváhagyása csak az Ásatási Bizottság (a Hivatal által működtetett szakmai testület) véleményezése után lehetséges. Az Ásatási Bizottság szükség esetén kéthetente, de legalább havonta egy alkalommal a hónap első hétfőjén ülésezik ezért érdemes arra törekedni, hogy erre a napra teljes legyen a beadvány. A beruházás számára történő területátadás csak a megelőző feltárás lezárulása után történhet meg.

c.) Ügyintézési határidő

Az ügyintézés határideje szakhatósági állásfoglalás esetében harminc nap, melyet egyszer nyolc nappal meg lehet hosszabbítani. A feltárási engedélykérelem elbírálására és a szerződés jóváhagyására szintén harminc nap áll rendelkezésre, de ezt a határidőt egy alkalommal további harminc nappal hosszabbíthatja meg a Hivatal az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. tv. értelmében.

d.) Előzetes nyilatkozat

A beruházó kérhet előzetes nyilatkozatot az elvégzendő munkák engedélyezésével kapcsolatos feltételekről. Az előzetes nyilatkozat ügyintézési határideje hatvan nap. Amennyiben az előzetes nyilatkozat alapjául szolgáló körülmények lényegesen nem változnak, úgy az egy éven belül induló engedélyezési eljárás során a Hivatal kötve van nyilatkozatához.

e.) Leletbejelentés

Amennyiben a Hivatal nem ír elő kikötést szakhatósági nyilatkozatában, vagy a földmunka nem engedélyköteles és régészeti lelet kerül elő, a munkát azonnal fel kell függeszteni és amellet, hogy a lelőhely védelméről gondoskodnak az esetet jelenteni kell a jegyzőnek, a korábbi jogszabályi gyakorlatnak megfelelően. A bejelentési kötelezettség vonatkozik a felfedezőre, az ingatlan tulajdonosára, az építtetőre és a kivitelezőre egyaránt.

f.) Régészeti lelőhelyek nyilvántartása

* A régészeti örökség minél teljesebb, beavatkozás nélküli, annak eredeti lelőhelyén, eredeti állapotában, eredeti összefüggéseiben való megőrzését, - mint alapelvet - LXIV. törvény megerősítette. Ebből következik, hogy csak olyan mértékben szabad régészeti lelőhelyeken beruházni, vagy ásatást kezdeményezni - a fenntartható

használat elvének figyelembe vételével, - hogy a lelőhelyek állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseikben jelentősen ne károsodjanak. Ezért általánosan jó tanács, hogy bármilyen új, földmegmozgatással járó beruházás, vagy telekvásárlás előtt érdemes arról tájékozódni, hogy a beépítendő vagy megvásárolandó területen várható-e régészeti lelőhely, hiszen ez jelentősen befolyásolhatja a beruházás költségeit, illetve a telek beépíthetőségét.

* A tájékozódást érdemes a szomszéd telektulajdonosnál kezdeni, mert ha azon a telken volt ásatás, akkor a lelőhely áthúzódhat saját ingatlanukra is.

* A Hivatal (illetve egyik jogelődje, a Kulturális Örökség Igazgatósága) 1999-től vezet közhiteles nyilvántartást a régészeti lelőhelyekről. Előzetes becslések szerint kb. 100.000 lelőhely található Magyarországon. A lelőhelyek regisztrációja folyamatos.

* A feldolgozott adatokat a Hivatal honlapján egyszerűsített lelőhely-adatbázis formájában 2003 márciusától lehet megtekinteni ill. a vonatkozó miniszteri rendelet alapján (17/2002. NKÖM) indokolt esetben külön kérhető felvilágosítás.

g.) Miniszteri rendelettel védetté nyilvánított régészeti lelőhely

* Azokat a lelőhelyeket, amelyeket miniszteri rendelettel nyilvánítottak védetté (ún. védett régészeti lelőhelyek), a földhivatalok is kötelesek a tulajdoni lapon feltüntetni. Sajnos az elmúlt ötven év során ez a bejegyzés számos esetben elmaradt. Ezért a Hivatal elődjének, a Kulturális Örökség Igazgatóságának régészei 2001-ben revízió alá vették a védett területeket és pótolgatták az elmaradt bejegyzéseket, illetve elindították a folyamatot. De a tulajdoni lap jelenleg is csak „nagyjából” naprakész információt ad a terület régészeti védettségről.

* A Hivatal engedélye szükséges a rendelettel védett régészeti lelőhelyeken az építési vagy egyéb hatósági engedélyhez nem kötött, de 30 cm mélységet meghaladó bármilyen földmunkával járó, illetőleg a terület jellegét veszélyeztető, befolyásoló változtatáshoz, munkálathoz. Így pl. engedélyköteles a faültetés, szőlő- és gyümölcsös telepítés, tuskóirtásos fakitermelés, rigolírozás, meliorizáció, kerítésállítás, csatornafektetés, légvezeték-tartóoszlop állítás, kavics-, föld- és anyagdepó, feltöltés és töltés létesítése, a terület funkciójának és használatának megváltoztatása, reklám elhelyezése, régészeti park, bemutatóhely létesítése, a lelőhely részét képező épület, építmény vagy maradványai bármely járószintjének, padlójának megbontása. Az engedélyért közvetlenül a Hivatal regionális irodájához kell fordulni.

* Említést érdemel, hogy a védett lelőhelyek tekintetében új fogalmak bevezetésére került sor. A védett lelőhelyekhez védőövezetet kell kijelölni, valamint kategorizálni kell a védett lelőhelyeket. "Kiemelten védett" az a lelőhely, amely kivételes tudományos jelentőséggel és nemzetközi vagy országos szempontból kiemelkedő fontossággal bír, „fokozottan védett” a tudományos jelentőségű, egy nagyobb tájegységre nézve kiemelkedő fontosságú lelőhely.

h.) Örökségvédelmi bírság

Az örökségvédelmi előírások megsértői (engedély nélkül vagy az engedélytől eltérően beruházók) örökségvédelmi bírsággal sújtandók a törvény alapján. A védett régészeti lelőhelyek esetében, ha a védetté nyilvánító rendelet erről másképpen nem rendelkezik, a bírság mértéke 100 ezertől 250 millió forintig, nyilvántartott lelőhely esetében 10 ezertől 25 millió forintig terjedhet. A bírság adók módjára behajtandó köztartozásnak minősül. Részletes szabályozásával önálló rendelet foglalkozik (191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet az örökségvédelmi bírságról). Bár a beruházók számára első hallásra túlzó korlátozásoknak tűnhetnek a felsorolt rendelkezések, az idő fogja bizonyítani, hogy jelen körülmények között szükségszerűek. 1989 után olyan ugrásszerűen nőtt meg a hazai építkezések száma, hogy más formában, - engedélyeztetés nélkül - fehér foltta válhatnának egyes régiók, hovatovább korok, kultúrák tűnnének el nyomtalanul. Érdemes szem előtt tartani, hogy a mindennapi gyakorlatban, mindössze néhány évtized, netán száz év vizuális élménye vesz bennünket körbe, s öntudatlanul talán le is szűkítjük erre örökségünket, a föld mélyében azonban több ezer év ismeretanyaga rejtőzik, amelynek megismerése és megőrzése közös érdekünk. (Összeállította Ernyey Katalin).

2. A régészeti lelőhelyekre, a régészeti kutatásra és a régészeti leletekre vonatkozó főbb jogszabályok:

Törvények:

1957. évi IV. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól

2001. évi LXIV. törvény – a kulturális örökség védelméről

1997. évi CXL. törvény, különösen a 38-49. § - múzeumi törvény.

1979. évi 2. törvényerejű rendelet – kulturális javak jogtalan átruházásáról.

Kormányrendeletek

218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet – szabálysértésekről.

149/2000. (VIII. 31.) Kormányrendelet – a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről.

191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – örökségvédelmi bírságról.

190/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – Kulturális Örökségvédelmi Hivatalról.

NÖKÖM-rendeletek

18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet – a kulturális szakértők működési engedélyéről.

BTK vonatkozó paragrafusai (216/b, 316, 324, 325. §).

16/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal eljárására vonatkozó szabályokról

17/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – kulturális javak kiviteli szabályairól.

18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálójának anyagi elismerésének részletes szabályairól

- 3/2002. (II. 15.) NKÖM rendelet – a kulturális örökség védetté nyilvánításának részletes szabályairól.
- 17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet – a kulturális örökség hatósági nyilvántartására vonatkozó szabályokról
- 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet – örökségvédelmi hatástanulmányról.
- 3/2003. (I. 25.) NKÖM rendelet – egyes lelőhelyek védetté nyilvánításáról (példa).

Általában a 2001. évi LXIV. törvény és végrehajtási rendeletei alapján kell eljárni. Ennek alapján a régészeti területeket három kategóriába lehet besorolni:

- Fokozottan vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyek
- Nyilvántartott régészeti lelőhelyek
- Régészeti érdekű területek

1.) Védett régészeti területek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) pont

A KÖH engedélye szükséges védett régészeti területen bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató, más hatósági engedélyhez nem kötött tevékenység végzéséhez. A KÖH határozatának hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyéb esetekben a KÖH szakhatósággént jár el. Egyebekben mindenben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltakat kell követni és betartani.

2.) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 11. §

A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) és (4) bekezdés a) pontjai

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében minden az eddigi használattól eltérő hasznosításhoz, építkezéshez, a talaj bolygatásával járó tevékenység végzéséhez a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előzetes (szakhatósági, feltárások esetében hatósági) engedélye szükséges.

2001. évi LXIV. tv. 65. § (1) bekezdés

Az engedélyezési eljárás miatt célszerű már a tervezés előtt a Hivatal előzetes nyilatkozatát kérni, hogy az adott beruházáshoz, hasznosításhoz (pl. építkezés, művelési ág változtatása, halastó kialakítása, stb.) hozzá fognak-e járulni, s ha igen, akkor milyen feltételekkel. Így a később megvalósíthatatlannak minősülő fölösleges tervezés, illetve a feltárás miatt történő nem várt időbeli csúszás és költségnövekedés kiküszöbölhető vagy előre kalkulálható lesz.

2001. évi LXIV. tv. 22. § (1)-(2) bekezdések

A földmunkával járó fejlesztésekkel a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által nyilvántartott régészeti lelőhelyeket – a (2) bekezdésben meghatározottak kivételével – el kell kerülni. Ha a lelőhely földmunkával való elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás máshol nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett területet előzetesen fel kell tární.

2001. évi LXIV. tv. 22. és 23. §; 18/2001 NKÖM rendelet 14. §

A beruházás feltételeként adott esetben előírt régészeti feltárás költségei mindig a beruházót terhelik, mivel az ő érdeke a már ismert lelőhely megbolygatása. A régészeti feltáráshoz szükséges szerződést a beruházónak minden esetben a területileg illetékes múzeummal kell megkötnie. Ez általában a megyei, egyes területeken a helyi (városi) múzeum. A szerződés érvényességéhez a Hivatal jóváhagyása szükséges. Magát a feltárást bármelyik, a régészeti feltárások végzésére jogosult intézmény elvégezheti, amennyiben a szerződő felek erről megállapodásra tudnak jutni. A feltáráshoz jogosult intézményeket a 18/2001. (X.18.) NKÖM rendelet 2. § sorolja fel.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik az ott a Hivatal hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben ennek során előre nem kalkulálható örökségvédelmi érdek merül fel, vagy nem várt jelenség mutatkozik, a végzett tevékenységet korlátozni kell. A Hivatalnak a munka felfüggesztése esetén lehetősége van kártérítés fizetésére vagy régészeti védelem megindítására és kisajátítás kezdeményezésére.

2001. évi LXIV. tv. 82-85. §; 191/2001 Kormányrendelet

A régészeti lelőhelyben vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik), továbbá örökségvédelmi bírság kirovását eredményezi. A nyilvántartott régészeti lelőhelyek a III. kategóriába tartoznak, vagyis a bírság a kötelezettségszegés vagy a károkozás mértéke szerint 10 ezer forinttól 25 millió forintig terjedhet.

3.) Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében:

2001. évi LXIV. tv. 7. § 14. pont

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan területrész, ahol régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Így ide kell sorolni minden talajbolygatással járó tevékenység végzésére kiszemelt területet is. E területekre ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a beruházás során nem várt módon előkerülő régészeti leletekkel és objektumokkal fedett területekre. Az ilyenkor követendő eljárásban a helyi önkormányzat is feladatot kap.

2001. évi LXIV. tv. 24. és 25. §; 18/2001 NKÖM rendelet 15. §

Amennyiben ezeken a nem ismert és így hivatalosan nyilván nem tartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell

hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a KÖH szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. *A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli!* A múzeum 24 órán belül írásban köteles nyilatkozni a munka folytathatóságáról. A szükséges beavatkozás költségeit (amennyiben időközben a KÖH nem regisztrált lelőhelyet a helyszínen) a feltárással jogosult intézmény köteles állni.

2001. évi LXIV. tv. 26. §; 18/2001 NKÖM rendelet 16. §

A lelet, illetve a lelőhely bejelentőjét juttatom illeti meg, amely nemesfémek esetében nem lehet kisebb a beszolgáltatott lelet nemesfémtartalmának piaci értékénél. A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik).

4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet

A Hivatal a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. Ez lényegében a már ismert lelőhelyek esetében a nagyobb felületet érintő, 1 ha területet vagy 500 m² épület-alapterületet meghaladó méretű, illetve bizonyos nyomvonalas létesítményekre, vízügyi létesítményekre, bányatelkekre és tereprendezésre vonatkozó beruházásokra érvényes bármely területen. A tanulmány elkészíttetése a beruházót terheli, készítésére a nevezett rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak.

A 2001. évi LXIV. törvény 66. § (2) bekezdés alapján készítendő hatástanulmányok tartalmi követelményeit részletesen tartalmazza a 4/2003.

(II.20.) NKÖM rendelet melléklete.

Ugyanezen rendelet értelmében a hatástanulmány régészeti szakterületi részét csak felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező személy készítheti. A hatástanulmány készítője jogosultságán túl egyben nyilatkozik arról is, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

A 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet melléklete szerinti tartalmi követelmények:

I. Vizsgálat. (Értékelés - értékléltár).

I. a.) Történeti leírás, és régészeti örökség.

Mezőlak községre vonatkozóan nem készült eddig részletes falumonográfia, így a település történetének és régészeti örökségének értékelésekor csak a szórványosan rendelkezésre álló adatok számbavételén túl, a helyszíni szemléken, azaz a terepbejárásokon tapasztaltakra, támaszkodhatunk.

Történeti leírás.

Elhelyezkedése:

Pápától dél-nyugatra fekszik, légvonalban alig 7, vasúton és országúton 9, illetve más irányból közelítve 11 kilométernyire. Kelet és észak-kelet felől Pápa-Borsosgyőr, dél-nyugatról Mihályháza, nyugatról Békás, északról Nagyacsád, észak-keletről Mátyusháza határolja. A Bakonyból a Marcal felé ömlő patakok által feldarabolt, alföldies jellegű térszín. Mezőlak határában áradmányos völgsíkba megy át. Itt "nyeli el" a folyó, a mezőlaki határában egyesült, és mára mégis jól megfoghatózott Bakonyér és Tapolca, illetve a település másik oldalán futó Bittva-patak vizét.

Mezőlak négy irányból is megközelíthető országúton. Mintegy húsz menetrendszerű busz halad át. Érintve a vasútállomást, ahova tucatnyinál több vonat érkezik.

Turisztikailag jelentős a lápos Bozót horgászparadicsoma. A tőzegbányászat folytán létesült, egy 88 hektáros mesterséges tó.

A település etimológiája:

Tulajdonképpen értelme: mezősi tájon levő udvarház. Pápától nyugatra fekszik. Neve 1286-ban bukkant fel „Mezeulak” alakban, jelentése a régi magyar „lak” = „lakás, ház.” 1488-ban a híres Zámbo-család birtoka és székhelye.

Településtörténet:

Az Árpád-házi királyok korából való oklevelekben még Mezeulakank, Mezewlaknak nevezik a települést. Később, a nyilvántartott megyei helységek listájában a 62. helyet foglalja el. Évi 19 forint adót fizet. Itt volt a Zámbó család Veszprém megyei birtokainak központja, a 18. század közepéig.

Bél Mátyás monográfiájában már Mező Lak szerepel. A pálosok birtokai övezik: Thima, Kisfalud és Asszonyfa pusztja. Erdeje, rétje sincs, szántóföldje is kevés. Többen birtokolják: nagyobb részt Kenessey István jogán Castilglioni gróf, akinek második házassága révén kerül az Esterházy család kezébe.

Mezőlakot mindig magyarok lakták. Az 1784-87 közötti felmérés szerint 78 családot jegyeztek jobbágymódrá adózóként. A reformátusok templomukat 1623-ban építették (újra), majd 1838-ban és 1911-ben felújították. 1560-ban tanítói állást létesítettek. Az evangélikusok 1893-ban szerveztek iskolát.

Számos külterületi major tartozott a településhez, mint Újfalu a Tapolca partján, Szentlőrinc, Százrendes, Barakonháza, Berhendi, Szélmező, Sóspusztja, Kamond, Mátyusháza.

Valamennyi az uradalom része volt, ám az évszázadok folyamán, - Mátyusháza - kivételével megszűntek.

1836-ban gróf Esterházy Miklós a község 5119 holdjának majdnem a felét birtokolta, s még 1935-ben is 3158 hold tulajdonosa. Néhány év múlva adásvétel folytán került az ácsi cukorgyár részvényeseihez. A fordulatot az 1945-ös földosztás hozta, amikor 460 igénylőnek 3116 kat. holdat parcelláztak szét az uradalmi földekből.

1946-ban 440 taggal alakult meg a helyi földműves-szövetkezet. A gépállomás 1949-ben létesült, amely traktorosokat, szerelőket, irodai dolgozókat foglalkoztatott. Ebben az évben készült el a Pápa-Celldömök országút bekötője, amely átszeli a falut. Ekkor volt a népességi csúcs: 1659 lakost tartottak nyilván.

1952-ben alakult meg az első termelő-szövetkezeti csoport, 24 taggal, 116 saját és 20 hold bérelt földön. Az ötvenhatos események ezt elsodorták, de 13 év múltán már az egész falu erre az útra lépett. Ez a szövetkezet végül öt település hasonló gazdaságait egyesítette, s azóta is működik.

Sok milliót költött a gazdaság a vizes, mocsaras területek lecsapolására, táblásításra, erő- és munkagépekre, megalapozta a kor-szerű gazdálkodás feltételeit, támogatta a háztáji tevékenységet, a település fejlesztését. Javító- és kiegészítő üzemei is munkalehetőséget adtak, s egyre többen tértek vissza, a már korábban városi üzemekbe távozottak közül.

Az öt község határában, 4 ezer hektáron gazdálkodó, Kinizsi Pál nevét viselő szövetkezetet a kilencvenes fordulat sem rendítette meg, egyetlen tag nem lépett ki. Sőt, jelentős átszervezések révén erősebbé vált. Változatlanul a búza, a napraforgó és cukor-répa a fő termény, 2200 szarvasmarhából 800 a tehén, 1995-ben 3,6 millió liter tejet adtak el a francia tulajdonban lévő répcelaki sajtgyárnak.

Kistimapuszta évenként 18 ezer vágósertést ad a feldolgozó iparnak. 1970-ben a 607 aktív keresőből 214 dolgozott a mezőgazdaságban, 1980-ban 191 a 618-ból. Napjainkban már száznál is kevesebben.

Megszűnt a Bakony Művek mezőlaki telepe, bár 177 dolgozója közel 100 milliós termelési értéket produkált. Kis kft. működött ennek helyén éveken át, majd e telepen belül épült fel egy új munkaműhely (német tulajdonban).

Mezőlak lakosainak a száma 1950-től folyamatosan csökken, 1960-ban még 1587, tíz év múltán 1375, 1980-ban 1254, újabb tíz év és már csak 1177, 1996-ban 1139. Nőtt a 60 éven felüliek aránya (jelenleg 20%).

Kevesebb a házasságkötés, a születés nem ellensúlyozza a halálozást. A foglalkoztatás arányai is változtak, az ipar és szolgáltatás, illetve a kereskedelem javára. Ez utóbbi tendencia már a hatvanas évek közepe táján megkezdődött.

A település külső képe igen sokat változott az utóbbi évtizedekben: új házak és egész utcasorok épültek. A járdák, a belterületi utak rendezése már sok évvel ezelőtt megtörtént, vezetékes víz 1984-től van. 1996-ban megépült a gázvezeték, 135 lakásba kötötték be a telefont.

Tervezik a szennyvízcsatorna kiépítését, öt község társulásban készített tisztító művet.

A cetli vasútvonal marcali oldalára tervezett tisztítóművet, a társult községek különböző pályázatok révén szeretnék biztosítani. A következő évek terveiben kisebb belterületi rendezések, valamint a lakossági hulladék elhelyezésének megoldása szerepelnek..

Az oktatás és művelődés terén jó irányú változások történtek a hetvenes évektől. A régi öt tanteremhez öt új épült, s 1973-tól az iskola körzeti feladatot látott el. 1978-tól művelődési központként is híre van az országban. A kilencvenes években felére fogyatkozott a gyerek- és nevelői létszám, ki-használatlan a korszerű sportpálya és a fedett /más célra is használható/ tornaterem. Egy napközis és egy óvodai csoport működik. A könyvtár forgalma is csökkent az utóbbi években, többnyire a tanulók szükségletét szolgálja.

A harmincas években klub működött, amelyet tanítók, papok, gazdatisztek éltek. Ma csak vöröskereszt alapszervezet működik. Az orvosi ellátás megfelelő. Hetenként háromszor rendel a házi orvos, aki rendelkezik a szükséges műszerekkel. Kihelyezett gyógyszerár is van.

A község gondja, hogy kevés a munkahely, 1997-ben félszáz a munkanélküli, köztük olyanok, akik már évek óta nem találnak képzettségüknek megfelelő munkát. Félszáz országos napilap, 165 megyei újság, közel 200 hetilap és egyéb kiadvány jár a faluba. Ez jóval kevesebb, mint a hetvenes-nyolcvanas években. A gépjárművek száma viszont folyamatosan nőtt, 1996-ban elérte a 255 darabot.

TELEPÜLÉSFEJLETTSÉGI MUTATÓK (2000):

- Lakosság száma:	1130 fő
- Belterület:	107 ha
- Külterület:	2049 ha
- Lakások száma:	380 db
- Ebből önkormányzati :	10 db
- Vezetékes ivóvízzel ellátott lakások:	98%

- Vezetékes gázzal ellátott lakások: 75%
- Telefonnal ellátott lakások aránya 50%
- Burkolt (portalanított) utak: 100%

FEJLESZTÉSI TERVEK: szennyvízcsatorna-hálózat kiépítése

INTÉZMÉNYEK: 1 óvoda, 1 általános iskola, 1 művelődési ház, 1 könyvtár, 3 templom, 1 sportpálya, 3 orvosi rendelő

RENDEZVÉNYEK: Búcsú - szeptember közepe, Falunap - 2 évente júniusban,
Öregek napja - december Mikulás nap - december 5.

KÖZSZOLGÁLATI ADATTÁR:

- Közös Fenntartású Napközi Otthonos Óvoda. Ady E. u. 39.
- Mezőlaki Általános Iskola. Ady E. u. 41.
- Községi Könyvtár. Ady E. u. 41.
- Művelődési Ház. Arany J. u. 9.
- Orvosi Rendelő. Kossuth u. 119.
- Fogorvosi Rendelő. Kossuth L. u. 119.

NONPROFIT ADATTÁR:

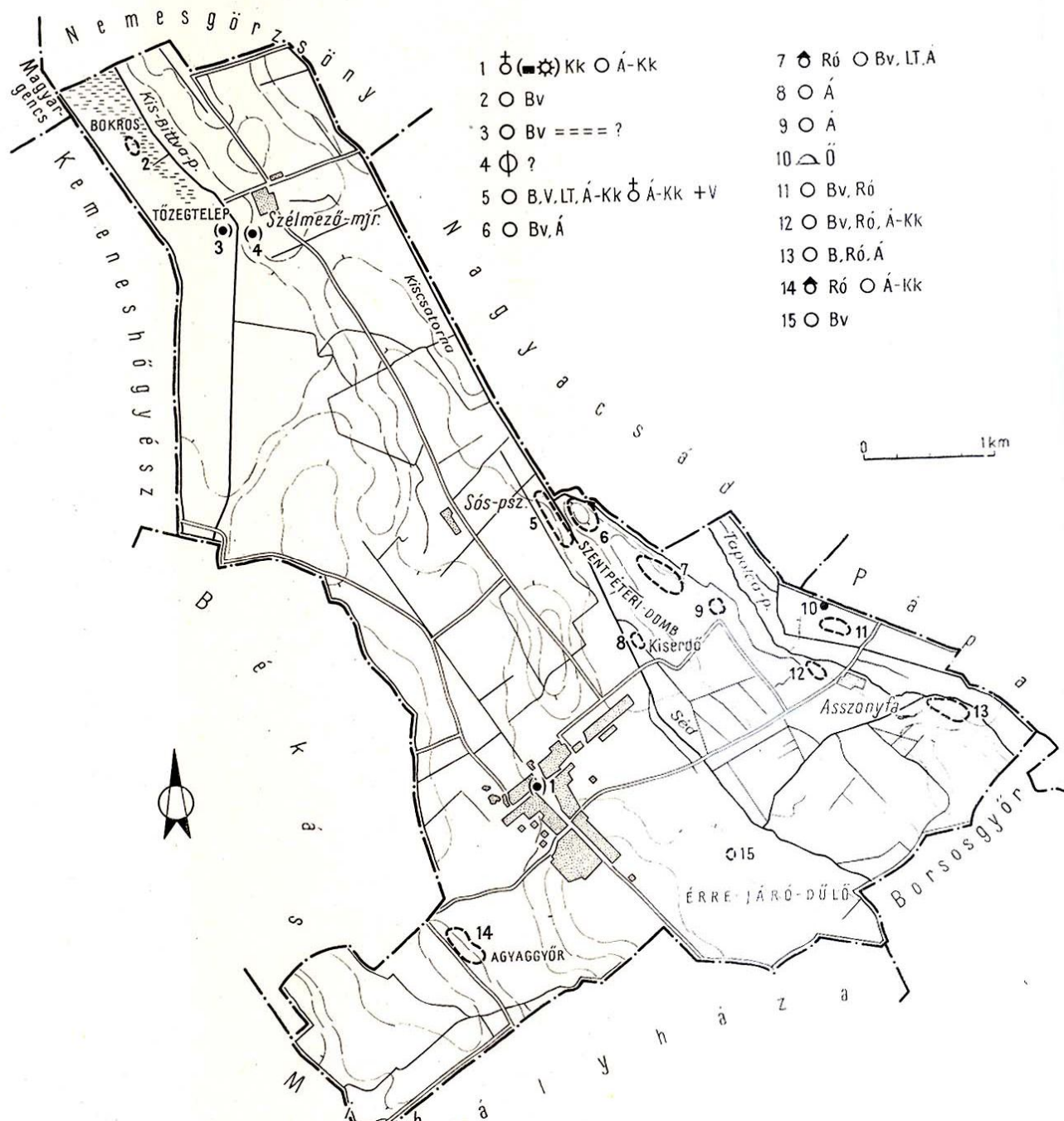
- Evangélikus Lelkeszi Hivatal Arany J. u. 2.
- Református Lelkeszi Hivatal Petőfi u. 71.
- Mezőlaki Sportkör Vasút u. 5.
- Mezőlaki Horgászegyesület Petőfi u. 113.

GAZDASÁGI ADATTÁR:

- Bova-Trade Bt. Bartók B. u. 16. Mezőgazdasági termék kereskedelme.
- Vadász és Szabó Bt. Bartók B. u. 14. Piackutatás, mezőgazdasági termelés, mezőgazdasági termékek, alapanyagok forgalmazása, Pioneer agronómus.
- Seed Corn Kft. Munkácsy M. u. 10. Vetőmag-kereskedelem, mezőgazdasági termelés, mezőgazdasági termékek, alap-anyagok nagy- és kiskereskedelme.
- Kinizsi Pál Mezőgazdasági Szövetkezet. Petőfi S. u. 58.
A szövetkezet tevékenysége a hagyományos mezőgazdasági termelés, növénytermesztés és állattenyésztés. A növénytermelési fő-ágazat gabonafélék, ipari és takarmánynövények termesztésével és értékesítésével foglalkozik. Az állattenyésztési főágazat fő profilja a szarvasmarha-tenyésztés, ezen belül jelentős tevékenységi köre a tejtermelés. A műszaki főágazat, az alaptevékenységi ellátáson túlmenően, a térségben mezőgazdasági szolgáltatásokat végez.
- Pápa és Vidéke ÁFÉSZ 92. sz. Vegyesbolt. Kossuth u. 102.
- Mezőlaki Posta. Kossuth u. 86.

Régészeti örökség.
(Régészeti lelőhelyek).

A 130 m magas tengerszint feletti magasságban fekvő falu határa a Pápai-síkságnak a Tapolca és a Bittva, valamint a Marcal közötti részét foglalja magában. A 121-133 m magas, homokos, löszös, helyenként erősen kavicsos teraszok, illetve dombhátak felszínén szántóföldek vannak. Az árterekben nagyobb kiterjedésű rétek, legelők találhatók. A falu területén keresztül folyik a borsodgyőri Séd is.

1. REFORMÁTUS TEMPLOM. Hrsz: 1/1, 1/2 ÚT.

A falu közepén, házak közé ékelődve álló templom középkori részletei¹ alapján az egykori települést is a mai helyére tehetjük. A Boldogságos Szűz tiszteletére szentelt templom építésére vagy átépítésére a 14. sz. második feléből vannak adataink.² Átalakításáról 1623-ból, majd későbbi századokból tudunk.³ 1698-ban, romladozó állapotban találták, tornya kőből épült, templom körüli temetőjének fakerítése volt.⁴ A falut először 1286-ban említik.⁵ Századokon keresztül a mezőlaki Zámbo családé, jobbágyaik 1488-ban 19 Ft-tal adóztak.⁶ 1531-ben 52 portája volt, az 1550-es években rövid időre több ízben is elnéptelenedett.⁷ Véglegesen, illetve huzamosabb időre soha nem maradt pusztá.⁸ A birtokos család itteni, kőből épült nemesi kúriájáról 1579-ből,⁹ régi malomhelyéről 1702-ből vannak adataink.¹⁰

Irodalom: 1. OMF 1967. 40.; L. még GENTHON 1959. 196. – 2. KOPPÁNY 1967. 135. – 3. TÓTH 1927. 50-51. – 4. PFEIFFER 1947. 122-123. – 5. HO VIII. 248. – 6. CSÉNKI 1897. 242. – 7. PÁKAY 1942. 118-119. – 8. ILA-KOVACSICS 1964. 265-267. – 9. VBM Helytörténeti Adattára 3503. – 10. Uo- 3506.

2. SZÉLMEZŐ – BOKROS. Hrsz: 059/3, 059/4 ÚT, 059/11.

A Marcal árteréből szigetként kiemelkedő dombon szétszórta heverő őskori cserepek között egy későbronzkori bögrétöredéket is találtak.¹

Irodalom: 1. PHM 68.175.1.

3. SZÉLMEZŐ – TŐZEGTELEP. Hrsz: 056/2.

A Marcal folyó alluviális árterének egy régi holt medrét kb. 1,5 x 0,25 km kiterjedésű tőzegmező tölti ki. Ennek déli felében, tőzegkitermelés közben, 1937-től kezdve több ízben láttak napvilágot régészeti leletek. A lelőhelyen 1939-ben Gallus S. és Seemayer V. geológus végeztek próbaásatást. A nyugati kutatóárokban a homokos altalajba 4-34 cm mélyre lenyúló cölöplyukakat tártak fel. Ugyaninnen kevés kerámia, őrlőkőtöredék és két fanyéltöredék került felszínre. A telep fennállása idején ez a terület zsombékos volt, megszűnése után helyeződött ide át a folyómeder, ezután keletkezett a tőzeg. A keleti kutatóárokban, a tőzegben, hulladékként odakerült edények és cserepek feküdtek. A leleteket két szórványos agancskapa és kőbalta egészíti ki. Gallus S. a kerámia analógiáját a vucedol-zóki kultúrába keresi.¹ Ismertetésének megjelenése előtt Patay P. is a vuczdoli kultúrába sorolja a lelőhelyet.² Kalicz N. a zóki kultúra makói csoportjánál tárgyalja a leleteket.³

A lelőhelyen további ásatásra nem került sor. Galló P. 1944-ben állatcsontokat küldött a MNM-nak.⁴ 1953-ban Kiss Á. szerzett innen egy edényt.⁵ Ugyanebben az évben nyéllyukas (agancs-) eszköz töredékek, csonthorog⁶ és agyagkorsók⁷ kerültek a VBM-ba. A két edény a későbronzkor első felére, a halomsíros kultúra időszakára keltezhető.

Irodalom: 1. GALLUS 1942. 47-53. – 2. PATAY 1940. 6. – 3. KALICZ 1968. 80. – 4. MNM Adattára 43.D.11. – BOKÖNYI 1962. 179. 208. – 5. VBM Régészeti Adattára 9104. – VBM 53.26.1. – Rég. Kut. 1953. 93. – 6. KALICZ 1968. V. t. 2. – 7. VBM 53.2.1.

4. SZÉLMEZŐ –MAJOR. Hrsz: 056/2.

Az 1950-es években a Marcal melletti magas teraszon, siló gödör ásásakor, állítólag 6-8 sírt találtak. A csontvázak mellett edény és kisebb tárgyak is voltak.¹ A terület bejárásakor a felszínen nem találtak leleteket.

Irodalom: 1. Kp. 1962. – PHM Régészeti Adattára 271. Mithay S. jelentése.

5. SZENTPÉTERI-DOMB I. Hrsz: 014/11-014/21.

A hosszan elnyúló homokdombon több korszak népe telepedett meg. A lelőhelyre Bokor I. tanár hívta fel a figyelmet,¹ aki leleteket is ajándékozott a PHM-nak.²

* Terepbejárásunkkor a lelőhely déli részén a kisapostagi kultúrába sorolható, tekercselt pálcikás mészbetétágyas, széles mészbetétágyas és párhuzamos vonalköteges oldaltöredéket gyűjtöttek.³ Bokor I. ajándékából seprűdíszes oldaltöredék és tekercselt pálcikás nyaktöredék ismeretes.⁴

* Egy fekete színű, benyomkodott körökkel díszített oldaltöredék,⁵ behúzott pereműtálka, fazéktöredékek, bűtyökfogantyús oldaltöredék⁶ koravaskoriak.

* Bokor I. szerint a Szentpéteri-dombon találták a Smidt L. szombathelyi orvos tulajdonába került szkítakori tegezdiszt.⁷ Az állatmotívumokkal díszített, keresztalakú tömör bronztárgyat Smidt L. közölte először.⁸ Fettich N. a garcsinovói prés-elő mintával veti össze, magyarországi utánzatnak tartja, az i. e. 6. századra keltezi.⁹

* A késővaskort a lelőhely északi végén gyűjtött korongolt tál- és urnatöredékek, grafitos csöbörtöredékek képviselik.¹⁰

* A lelőhely egész területén találtunk középkori, főleg Árpád-kori cserepeket bográcsperemeket, hullámköteges, hullámvonalas, fogaskerek-technikás oldaltöredéket.¹¹ Hasonlókat gyűjtött Szantlélek T. is.¹² A lelőhely északi felében, a homokbánya mellett, a domb legmagasabb pontján, egy 10-15 m átmérőjű körben, habarcsos mészkövek, tufadarabok, vékony téglatöredékek¹¹ hevernek. A kövek között egykét tegulatöredék is van, ezeket a közeli 7. sz. római kori lelő helyről hozhatták ide. A felszínen és a bányában embercsontokat találtunk. Ilyenek már korábban is kerültek elő. Mindezek alapján templomra és temetőre következtethetünk. (Torma 1968.).

Lelőhelyünket a középkori Asszonyfa faluval azonosíthatjuk. A mai dűlőnév – azonosítható módon – először 1800-ban, a pusztá határaitábrázoló térkép címében fordul elő.¹³ Esetleg a templom patrocíniumának emléke maradt benne fent, míg a faluét a Külső-, Belsőasszonyfa helynév,¹⁴ továbbá az Asszonyfa-pusztá és malom őrzi. Minthogy a 15. századtól főleg a szomszédos Mezőlakon is birtokos Zámbo családé, feltételezhetjük, hogy korábbi időkben is az övék volt. Első említése 1488-ból, az adóösszeírásból ismert.¹⁵ 1531-ben portáinak száma; az 1550-es évek elején a török felégette, de csak időlegesen pusztult el.¹⁶ Prédium 1639-ben, majd ismét lakott, utoljára 1660-ban.¹⁷

Irodalom: 1. VBM Régészeti Adattára 9106. Bokor I. levele. – 2. PHM 68.24.1.-2. 68.25.1. – 3. PHM 68.172. 1-2., 12. – 4. PHM 68.25.9. – 5. PHM 68.172.3. – 6. PHM 68.24.3.-4. 68.25.3., 5-7. – 7.

Kp. 1962. – 8. SCHMIDT 1934. 201-209. – 9. FETICH 1934. 41-43. – 10. PHM 68.172.4-11. – 11. PHM 68.172.13-18. – PHM 68.25.21-28. – 12. VBM 58.10.1-3. – VBM Régészeti Adattára 9118 Szentlélek t. jelentése – Rég. Kut. 1956. 46. – 13. PL Térképtára S. 18 – VII – 10. – 14. E névforma a 18. század végén tűnik fel: ILA-KOVACSICS 1964. 102.. – 15. CSÁNKI 1897. 219. – 16. PÁKAY 1942. 71. – 17. ILA-KOVACSICS 1964. 102.

6. SZENTPÉTERI-DOMB II. Hrsz: 0139/8.

Az alacsony, homokos talajú domb felszínéről és a homokbánya falában látható beásásokból későbronzkori, bütyökfogantyús, ujjbenyomkodásos bordadíszes oldaltöredék, peremtöredék¹ és Árpád-kori, vonalas és bebökdösött díszítésű oldaltöredék² került elő. (Mithay-Torma 1968).

Irodalom: 1. PHM 68.178.1-4. – 2. PHM 68.178.5.

7. SZENTPÉTERI-DOMB III. Hrsz: 0139/8, 0143/1 ÚT, 0142/3.

A homokos talajú dombon római kori villaépületre utaló tegulák és kövek fekszenek a felszínen. Korarómai hombár-, valamint világossárga, márványozott festésű, peremén és vállán két sorban körökkel díszített táltöredék¹, a lelőhelyen későbronzkori,² keltakori duzzadt peremű³ és Árpád-kori cserépbogrács-töredéke került elő.⁴

Irodalom: 1. PHM 68.174.4-7. – 2. PHM 68.174.1-2. – 3. PHM 68.174.3. – 4. PHM 68.174.8.

8. KISERDŐ. Hrsz: 0139/2, 0139/3, 0139/4.

A mindössze 2 m magas, szigetszerű, homokos, kavicsos dombon, a disznók által feltúrt felszínen Árpád-kori cserepek heverték.¹ (Torma 1968).

Irodalom: 1. PHM 68.184.1-3.

9. SZENTPÉTERI-DOMB IV. Hrsz: 0142/3.

Az alacsony homokdombon szétszórta heverő Árpád-kori cserepeket találtak.¹ (Torma 1968).

Irodalom: 1. PHM 68.179.1-3.

10. MACSKABEREK. Hrsz: 0142/3.

A homokos talajú ártérből egy 40-50 m átmérőjű, 2,5-3 m magas mesterséges domb emelkedik ki. A sűrű bozóttal benőtt dombon látható kisebb bolygatásokban leleteket nem találtak a régészek. A helyi hagyomány szerint kolostor volt itt.¹ A Jankó-gyűjteményből egy csonttű került a PHM-ba, amelyet a Macskaberekben találtak.²

Irodalom: 1. Kp. 1962. – 2. PHM 65.77.1.

11. TÉGLAVETŐI-DŰLŐ. Hrsz: 0142/3, 0161/1.

A homokos talajú területen szétszórta heverő cserepek között egy későbronzkori, bütökdíszes töredék¹ és néhány római kori edénytöredék² került elő.

Irodalom: 1. PHM 68.176.1. – 2. PHM 68.176.2-5.

12. ASSZONYFA I. Hrsz: 0142/18.

Az alig 1 m magas kiemelkedésen későbronzkori, ívelt peremű bögrétöredékeket, ¹bütökdíszes és bütökfogantyús oldaltöredéket,² római kori fazékperem- és sűrűn hornyolt oldaltöredéket, Árpád-kori cserépbogrács- és későközépkori fazékperemet³ találtak. (Torma 1968).

Irodalom: 1. PHM 68.173.1-4. – 2. PHM 68.173.5-6. – 3. PHM 68.173. 6-8.

13. ASSZONYFA II. Hrsz: 0237/3, 0237/4.

Az alacsony teraszon középsőbronzkori, mészbetétes urna perem-, has- és fültöredékét,¹ trapézalakú kőbaltát, ² sűrűn hornyolt római kori oldaltöredéket³ és Árpád-kori cserépbogrács-, valamint fazék-peremet⁴ találtak. (Torma 1968).

Irodalom: 1. PHM 68.177.1-2. – 2. PHM 68.177.3.. – 3. PHM 68.177. 4. – 4. PHM 68.177.5-6.

14. AGYAGGYŐR. Hrsz: 0296/2.

A vasútállomástól délre tegulákat és római kori cserepeket figyeltek meg.¹ Az alacsony domb keleti felén két kőépületre utaló tegulákat és köveket találtak. A közelükben megfigyelt sötétebb foltokból hornyolt hombár-, fazék-, márványozott festésű táltöredékeket,² fenőkövet,³ kevesebb Árpád- és későközépkori edénytöredéket⁴ gyűjtöttek. (Mithay, Torma 1968).

Irodalom: 1. Évi jelentés 1911. 19. – 2. PHM 68.180.1. – 3. PHM 68.180.5. – 3. PHM 68.180. 6-7.

15. ÉRRE JÁRÓ DŰLŐ. Hrsz: 0261/57, 0261/58, 0261/59, 0261/60, 0261/71.

A löszös, homokos talajú sík területen néhány jellegtelen cserép között két síkozott peremű, későbronzkori töredéket találtak.¹ (Torma 1968).

Irodalom: 1. PHM 68.181.1.

16. VEGYES LELETEK.

* 1870-ben a Timautra-dűlőben, vasútépítés közben, állítólag egy csontváz mellett aranyozott fegyvereket találtak.¹ Ugyanezen alkalommal állítólag régi pénzeket is találtak.²

* Mezőlak hosszan elnyúló északi határrészébe, a Szélmezői-pusztá környékére helyezhetjük a középkori Tanuk (Tanok?) helységet, melynek Csánki D. csak egy 1454-es említését ismeri, s fekvését, nevét illetően is bizonytalan.³ A szóban forgó oklevél szerint Acsád és Tanuk között a Tapolca vize folyt,⁴ a hely tehát Acsádtól

nyugatra eshetett. Ila-Kovacsics 1539-ből többek között a Tankházi család birtokában levő Kamorodról idéz adatokat, amely Szélmezővel együtt később Mezőlak itteni határrésze lesz; így Kamond (Urkamond) és Tanuk azonosságát feltételezi.⁵

Irodalom: 1. Kp. 1903. – 2. PHM Régészeti Adattára 49. Mithay S. kiszállási jelentése. – 3. CSÁNKI 1897. 255. – 4. OL. DL. 44.470. – 5. ILA-KOVACSICS 1964. 208.

I. b.) Természet, táj, tájhasználat. Településhálózat és településszerkezeti összefüggések.

Mezőlak község Veszprém megye északnyugati részében, a Bakony és a Marcal-völgy közötti terjedelmes, Pápa-devecseri-sík kistájban helyezkedik el, északnyugati része a Marcal völgyésíkjába is benyúlik. A terület tengerszint feletti magasság értelmében közepes helyzetű enyhén tagolt hordalékkúp-síkság. A Bakony felől a Marcalhoz siető Kis-Séd-patak északnyugat-délkelet irányultságú völgye szeli át a területet.

Belterület:

A Pápai-síkság Tapolca és a Marcal közötti részén fekvő, csaknem 1800 fős település. A zöldfelületi adottságok változók a belterületen, vannak közepes adottságú területek és vannak nagyon széles ültetési sávok (Petőfi utca Ady és templomok közötti szakasza, Kossuth utca délkeleti része), de ez sehol nem szűkül annyira össze, hogy lehetetlenné tegye a növényültetést. A déli oldal utcáiban a zöldfelületi kihasználtság nagyon rossz. A Munkácsy, illetve a Bartók utcában szinte semmit nem ültetnek a közterületre. A két utcában egy-két lombhullató, díszítő fajon kívül csak tujákat, fenyőket, hamisciprusokat látni, de ezt is szinte kizárólag a telkeken belül. A két utca nagyon lehangoló képet mutat. Hasonló a helyzet az Arany János utca bevezető szakaszán is. A déli területen a Vasút utca különbözik az előbb leírtaktól. Itt is dominálnak az örökzöldek, de ezt a szemközti területtől való elválasztás szüksége indokolja, valamint megjelennek más lombhullató fajok is a közterületen; gyümölcsfák, cserjék, évelők. A Petőfi és Kossuth utca nagyon vegyes képet mutat. Az adottságok kihasználtsága közepes, amit nem mindig a területek lefedettsége, hanem az alkalmazott fajok eredményeznek. Települési szinten ugyan egységes fasorról nem lehet beszélni, de számos utcaszakaszon jelennek meg koros közönséges diókból és vegyes, alacsony termetű gyümölcsfákból álló fasorok, sőt egyes részeken kettős fasorokat is láthatunk (Petőfi utca templomok és Ady E. utca

közötti szakasza). Ezek a települési zöldfelület legértékesebb részei. Emellett a zöldfelületben főként közönséges nyírt és berkenyét valamint hársat találni.

Rendkívüli módon dominálnak a tűlevelű örökzöldek a templomkertekben és környezetükben egyaránt. A tűlevelű örökzöldek többsége nagy tömegben nyomasztó, kevésbé dekoratív, mint lombhullató társaik, elhatároló, elzáró hatásuk pedig jóval nagyobb. A keskenyebb sávokba ültetett tuják nagyra növe falszerű lezárást alkotnak, megjelenésük látvány és esetenként közlekedési szempontból is zavaró. Példaként említhető a Petőfi Sándor utca kezdeti szakasza, ahol egyik oldalon csak tűlevelű örökzöldek, a másikon gyümölcsfasor látható. Létjogosultságuk elsősorban a temetőben van hagyományőrző szerepük miatt. A sírok környezetébe, elhatároló sávként megfelelő alkalmazásuk. Lombhullató fajok közül a nyír és a berkenye jelenik meg, a nyírek között idősebb példányok is találhatók. A református templom esetében a növényzettel formált térképzés megjelenik, de a délkeletről csatlakozó közterületet csoportokba ültetett örökzöldek, nyírcsoportok, nagy kihasználatlan területek jellemzik; erről a részről hiányoznak a kertépítészeti terek.

A településen jelenleg kiépített közpark a 343. (játszótér), 344., 284/12. hrsz-ú ingatlanokon található. A község sportpályája a 06/1., /13., /14. hrsz-ú ingatlanokon található. A meglévő és tervezett intézmények körül célszerű nagyobb zöldterületet kialakítani.

Külterület:

Mazólak külterületén, az arra alkalmas területeken mezőgazdasági tevékenység folyik. A szántóföldek a közigazgatási terület nagy részét elfoglalják. Jelentősek az összefüggő, homogén szántók. Nagyrészt homokos vályog fizikai féleségűek. A területen főként búzát, napraforgót, cukorrépát termesztenek.

1946-ban alakult meg a helyi földműves szövetkezet, majd 1949-ben gépállomás létesült. Az első termelőszövetkezet 1952-ben alakult, majd 13 év múltán újrászerveződött. A tsz sokat tett a vizes, mocsaras területek lecsapolásáért. Javító és kiegészítő üzemeiben jelentős számú dolgozót foglalkoztatott. A szövetkezet végül öt település gazdaságait egyesítette, s jelenleg is négyezer hektáron gazdálkodik.

A településen az erdőterületek nagysága 25,3 ha, amelyből 8,7 ha védelmi, 16,6 ha gazdasági rendeltetésű.

Az erdőterületek 4%-án az AGROPRODUKT Rt. gazdálkodik, 83%-a rendezetlen tulajdonviszonyú, 13%-án magán erdőgazdálkodás folyik.

I. c.) Településkép és utcaképek

A településre a négyzethálós szerkezet jellemző. A település legősibb része minden bizonnyal a Kossuth Lajos, Petőfi Sándor utca volt, s később kezdett el a település a vasút felé terjeszkedni. Ezek a fejlődési szakaszok a telekosztásokon kívül a beépítésben, az épületek stílusában is megnyilvánulnak. Az említett két utcában zömmel egyszintes a beépítés (bár kétszintesek is beékelődnek), s főként a templomok környékén több múlt századi barokk építészeti stílusjegyet tükröző, osztópárkányos, macskalépcsős homlokzattal kialakított épület látható, de néhány nagyobb lakóházon vakolatból húzott kváderformák, ablakszemöldökök, könyöklőpárkányok is megfigyelhetők, amely eklektikus vonásokra utal. A beépítés nagyrészt utcavonalas, sok kőlabazatos ház látható, előfordulnak tömör kerítések, kerítésbe vájt kapuzatok. A járófelületek beton járdalappal burkoltak.

A lakóterület déli része más képet mutat. Ez az Arany János utca bevezető szakaszára, a Munkácsy, illetve a Bartók utcára vonatkozik. Dominál a kétszintes beépítés, a házak változó homlokzat- és tetőkialakítással, ugyancsak változó színnel jellemezhetők. Pozitívum, hogy a kőlabazatos kialakítású kerítések néhány szakaszon egységes képet tükröznek. Ezen a részen az előkertes beépítés jellemző.

A települési központot és főteret a két templom környezete alkotja a település leghangulatosabb részét. Építészettörténeti szempontból is ez a rész a legértékesebb, számos múlt századi építészeti stílust mutató épületet találunk ezen a szakaszon.

Nagyon szembetűnők és zavaróak a légvezetékek az egész településen, de főként a zöldfelületi szempontból hiányosabb részekén domináló a megjelenésük. A református templom északnyugati oldalához csatlakozó kertrészben is villanyoszlop jelenik meg az emlékmű mögött, de az egész teret behálózzák a vezetékek és az oszlopok.

I. d.) Településkarakter.

A település falusias jellegű. Utcaképe a mai dunántúli falusi utcaképnek megfelelő, túlnyomórészt az utcafrontra épített, földszintes családi házakból áll össze. Településformáját tekintve Mezőlak többutcsás, leágazó útifalu. A 18. században kiadott 1. katonai térképen még mindössze két, közel egyazon méretű utcából (a mai Petőfi Sándor és Kossuth Lajos utcák) állt a település, mely utcák T alakban kapcsolódtak egymáshoz. Ezen a felmérésen még csak a református templom alaprajza jelenik meg. A 2. katonai térképen nagy változás nem látható, de itt már fel van tüntetve a római katolikus templom is, illetve megjelenik a Sold-Pacehoffer kastély hátsó szárnyépületének alaprajza is. A Petőfi Sándor utca legrégebbi szakasza (Godena, Felső utca) mellett, tovább bővült 1934-ben (Újtelep), majd 1959 után az itt levő Szénatér felszámolásával alakult ki fokozatosan mai arculata. Régi utcája a Kossuth Lajos utca egykoron az Ásó-utca nevet viselte.

A két régi utcája mellett a 20. század folyamán a település szerkezete több új utcával bővült: az Ady Endre utca (Kertalja, Vica Bolla-tag) nevét onnan kapta, hogy egy bizonyos Vica ragadványnevű Bolla Károly földjén létesült 1945 után. A Vasút (Lajos) utca régi nevét onnan kapta, hogy az utcában egyszerre öt Lajos nevű egyén építkezett.

A településen a foghíjtelkek igen ritkák. Szalagtelkes település, azaz egymás mellett fekvő keskeny, hosszú belső telkei hosszanti oldalukkal érintkeznek, így alkotnak többszöri sorozatot. Legrégibb épületállománya teljesen kicserélődött, legrégibb épületei is a 19. század végére datálhatók.

A település leghangulatosabb része a református és a római katolikus templomok környezetében kialakult tér (Fő tér), mely egyben a település egyik központja, ahol a Szold-kastély, több köztéri emlékmű és a környező épületekkel sajátos hangulatot áraszt.

I. e.) Védettségek. (Régészeti és építészeti műemléki).

A település közigazgatási területén kiemelt régészeti védelmet élvező lelőhely nincs, de megjegyzendő, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelyek a 2001. évi LIV tv. 11. §-a által meghatározott általános törvényi oltalommal bírnak. Az országos

műemléki jegyzék szerint, a településen egy védelem alatt álló épület van, a református templom. A településen helyi védelemről szóló rendelet nincsen.

(Megjegyzés: A hivatalos műemléki jegyzékben – tévesen – országos védelem alatt a római katolikus templom van feltüntetve (5078 sz. Címe: Kossuth L. u., Hrsz: 5), de a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Tudományos osztályának hivatalos értesítése értelmében a mezőlaki római katolikus templom helyet, a református templom van műemléki védelem alatt).

I. f.) Az örökségi érték és védettségük viszonya.

A település közigazgatási területén 15 nyilvántartott régészeti lelőhely található, amelyeket az 1. a) pontban felsoroltunk. A Kis-Bittva-patak, illetve a Tapolca-patak mentén sűrűsödnek a lelőhelyek, ami természetes hisz a megtelepedés alapfeltétele a víz közelsége. Így az 1. a. pontban felsorolt régészeti lelőhelyek területe régészeti érdekű területnek tekinthető. Az itt végzett földmunkáknál fokozott eshetősége van régészeti emlékek előkerülésének a nyilvántartott lelőhelyeken kívül is. A településen helyi védelemről szóló rendelet nincsen. A 66/1999. (VIII. 13.) FVM rendeletre hivatkozva, felhívjuk az érintettek figyelmét arra a lehetőségre, mely szerint Helyi védelemben, mind területi, mind egyedi érték egyaránt részesülhet. A településen egyetlen országos védelem alatt álló épület van, a református templom. E mellett értékes örökségi értéke a falunak a római katolikus templom, az evangélikus imaház és harangláb, az Esterházy-Szold kastély, illetve több hagyományos lakóház, amelyek a köztéri alkotásokkal egyetemben Mezőlak védendő értékei közé tartoznak. A védelmet a szabályozásban, vagy önálló, a helyi védelemről szóló rendeletben lehet biztosítani.

I.f.1.) Régészeti lelőhelyek:

Mezőlak területén az MTA Régészeti Intézete irányításával a Magyarország Régészeti Topográfiája keretén belül készült szisztematikus régészeti topográfia (Magyarország Régészeti Topográfiája 4. A Pápai és Zirci járás. Budapest, 1972. 154-157; a továbbiakban Topográfia). A hatástanulmány a tervezési terület régészeti örökségének vizsgálatakor alapvetően erre támaszkodott.

A település mai belterületén egyetlen nyilvántartott régészeti lelőhely található (1. sz. lelőhely), ahol a református templom középkori részleteket is magában foglaló leletek alapján a régészeti kutatás, a már 1286-ban említett középkori település területét is feltételezi. A település mai belterületétől észak-nyugatra, a „Szelmező” nevű hely környezetében (2. 3. 4. sz. lelőhelyek) későbronzkori telep nyomaira és emléktárgyaira bukkantak az 1930-as években. A mai falu belterületétől észak-keletre, a „Szentpéteri-domb” nevű helyen (5. 6. 7. 9. sz. lelőhelyek) közül az 1. sz. lelőhelyen őskori-, illetve Árpád kori leletanyag vált ismertté, melyről a kutatás megállapította, hogy az 1488 és 1660 között említett „Asszonyfa” nevű településsel azonosítható. A 6-os számú lelőhelyen őskori cseréplelet került a felszínre, a 7-es

számú lelőhely római korból származó villaépület nyomait tárták fel, míg a 9-es számú lelőhely Árpád-kori leletanyagot őriz. A „Kiserdő”-ben (8. sz. lelőhely) szintén kevés Árpád-kori cseréplelet került a felszínre. Ettől a lelőhelytől dél-keletre, a „Macskaberek” nevű helyen (10. sz. lelőhely) a helyi hagyomány egy kolostor egykori létezéséről tud. Ennek közelében a „Téglavető-dűlő”-ben (11. sz. lelőhely) Árpád-kori cseréplelet vált ismertté. Az „Asszonyfa” nevű helyen (12. 13. sz. lelőhely) későbronzkori és Árpád kori leletek váltak ismertté. A vasútállomástól délre, az „Agyaggödör”-ben (14. sz. lelőhely) római kori cserepeket figyeltek meg, illetve egy épület nyomai figyelhetők meg. Ettől keletre, az „Érre járó dűlő”-ben (15. sz. lelőhely) későbronzkori cseréplelet vált ismertté.

I. f. 2.) Építésze, köztéri alkotások:

Középkori eredetű református templom környezetébe települt középkori falu Zámbo névű tulajdonosairól már ekkortól vannak adataink. A település közigazgatási területén őskori telep nyomaira (cölöpökre) bukkantak a „Szélmező-tözegetelep” nevű kelyen, a helyi hagyomány szerint a „Macskaberekben” koraközépkori kolostor állt. A falu közepén álló református templom (Kossuth L. u.) helyén volt a Boldogságos Szűz tiszteletére szentelt katolikus templom, építéséről a 14. századból van adat. E gótikus stílusú templom átépítésével alakult ki 1623-ban a mai templom. A 18. században késő barokk jelleget kapott, 1911-ben teljesen felújították. A birtokos család mezőlaki, kőből épült kúriáját 1579-ben említik, régi malomhelyéről 1702-ből vannak adataink. Egyházi épületei közül a református templom középkori részleteket is őriz, a római katolikus templomot a 19. században emelték, ennél fiatalabb az evangélikus imaház és a mellette álló harangláb. E mellett a település építészeti hagyománya több értékes emléket őriz: ilyen a Szold-kastély s e mellett több hagyományos modorban emelt lakóépület is található a faluban. Mezőlak területén számos szépen karbantartott porta, illetve felújított lakóépület található, de előfordulnak erősen leromlott állagú épületek is. A lakóterület beépítés falusias jellegű, ez a beépítési jelleg továbbra is megtartandó.

a. Egyházi épületek:

1. Római katolikus templom.

Címe: Kossuth u.

Hrsz: .

J e l l e g e:

A falu közepén álló kelet-nyugati tájolású 200 éves templom, a kastély mellett található parkosított területen. A templom körül 60 cm széles járda és 70 cm magas kerítés található, bejárata előtt kő feszület, talpazatán vésés, elmosódott évszámmal (1840).

L e í r á s a:

K ü l s ő:

Félköríves szentéllyel záródó, egytornyú épület, kapuját egyenes záródású kő keret veszi körül, fölötte enyhén íves záródású ablak, kiugró kő párkánnyal. A három párkány közül az alsó kőből van, a középső vakolt, a felső (a tetőé) is vakolt, bádoggal fedés. A torony fedése is bádoggal.

A templomtest nyeregtetős, palával fedve. A templom tetején és a szentély fölötti csúcson kereszt (a templomtetőn sugaras), a sekrestye tetején a csonkolás csúcsán egy kisebb kereszt. A torony mind a négy oldalán ablaknyílás, ferde (zsaluszerű) lapokkal félig elzárva. A sekrestye ablaka fehérre meszelt íves-kőkeretes, rácsos.

Dupla szárnyú, sötétbarnára festett ajtók vezetnek be a templomba.

B e l s ő:

Az előtérben kétoldalt fülkék vannak, sötétbarnára festett faülőkével, a fülkék üresek (a bal oldaliba egy "faliújság" van betámasztva). A templomba bemenő ajtó üvegén kereszt alakú "fújás". Belül baloldalon kehely alakú réz szenteltvíztartó, kereszttel a tetején. Sík famennyezet, ráfestve a hét szentség: az oltárnál "egyedül" : oltáriszentség / keresztség – bűnbocsánat / bérmlás - papi hivatás / betegek kenete – házasság.

A falon kétoldalt a 14 stációkép, vastag sötétbarna fa keretben, fakereszttel a tetején. Hét pár sötétbarnára festett faragott pad, vörös-fehér kő burkolat, a padok fa pódiumon. Hátul, baloldalon Szt. Antal szobor, elől Jézus szíve szobor, vele szemben a jobb oldalon Mária szobor (Világ királynője), az oltárképen Jézus a kereszten, a kereszt alatt kettő nőalak és egy férfi.

Két harang van, a kicsi több mint 30 éves, a nagy fiatalabb. A bejárat fölött (belülről) van egy enyhén íves záródású duplaszárnyú ajtó, sötétbarnára festve, alatta sötétbarna fa párkány, ott lehet felmenni a toronyba létrán.

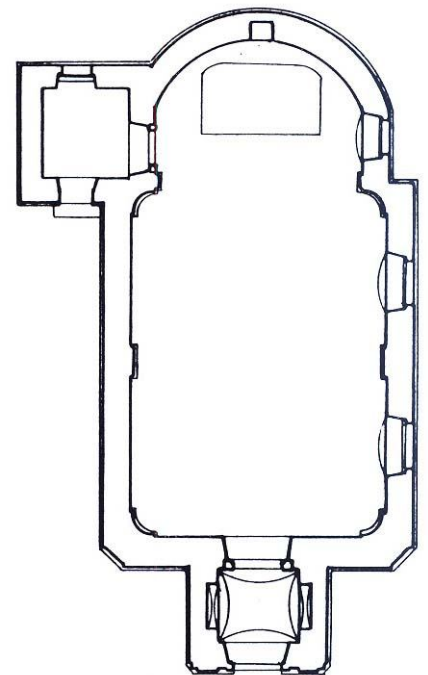

Jobb oldalon, a Mária szobor alatt, egy, a templommal egyidős harmónium, baloldalon sekrestye. Fa pódiumon fa oltár, egy lépcsővel elválasztva. A sekrestyébe íves záródású, szürke festett keretes sötétbarna ajtó nyílik. Kő küszöbe van; a sekrestyében egy szekrény, egy térdeplő, egy ablak és egy kijárat van. A templom bejáratí ajtaján háromnyelves zár van, eredeti vasaltokkal, kő küszöbvel és kerettel.

Belül szürke lábazat van festve (az féloszlopoknál megjelenik a lábazat, máshol csak festés), az féloszlopok festett vörös márványmintásak, a fal és a mennyezet halványsárga. Az oszlopok párkánya fehér. Baloldalon a két féloszlop között fa feszület.

A templom közepén csillár lóg le, egészen kézzel fogható magasságba, réz gyertyatartó 6 gyertyával, közepén Jézus, kezében jogar, fején korona, hátán palást és lángnyelvek. Az oltár alatt a kisdud Jézus szobra - öltöztetni lehet.

Az előtér földéme csehsüveg boltozat, rajta festett díszítés: világoskék alapon okkersárga betűkkel "AVE MARIA" felirat rövidítése. A kör tetején fehér lilium.

2. Harangtorony (evangélikus).

Címe: mezőlak, Petőfi u.

Hrsz:

T ö r t é n e t e: Az evangélikus harangláb, illetve a mellette álló imaház építésének pontos éve nem ismert. Az első katonai felmérésen még nem szerepel. Az imaház épületében 1943-ig az evangélikusok iskolája működött.

L e í r á s a: Téglából épült, egy oszlopos harangtorony. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Toronysisakja hatszögletű gúla alakú, tetőzete palaborítású. Tetején kettős kereszt. A torony függőlegesen két részre tagolódik. Második szintjén mind a négy oldalon ívelt formájú

ablaknyílás. Homlokzata dísztelen. A harangtorony két oldalán a falazathoz hozzáépített, alacsony falazatra támaszkodó kerítés. Leromlott állapotú, felújításra szorul.

b. Kastélyépület:

2. Esterházy-, majd Szold-, és Pacehoffer kastély.

Címe: Mezőlak, Petőfi u.

Hrsz.

T ö r t é n e t e : A Építése a 19. század dereka táján történhetett. Építtetője az Esterházy család volt. Az épületet az 1900-as évek elején Szold Manó vette bérbe. 1945 után a TSZ irodái lettek itt elhelyezve, illetve hátsó szárnyában lakások lettek kialakítva.

J e l l e g e:

A falu közepén álló, "L" alakú építmény.

Leírása:

Külső:

Nyugati és déli oldala az utcára néz, belső udvarán eredetileg terasz és fogadóterem volt, most orvosi rendelő van helyette. Az udvari cselédlakások megmaradtak és most is lakásként használják őket. Az épület északi végén egy "torony" van. Hornyolt cserépfedéssel, bádoggkupolával, bádogszegélyezéssel. A kupola egy tetőre van ráültetve, északi, keleti és nyugati oldalán 3-3 félköríves záródású ablak bádogból, kilukasztva. A tetőn helyenként szellőzőablakok, a tető gerincmagassága változó, "L" alakban törő nyeregvető, végén kontyolással. A homlokzatot vízszintes tagolással díszítették vakolatból. Valódi lábazat csak a "torony"-nál van, a többi helyen festéssel van jelölve.

Az épület déli oldalán kettő 20. századi lépcső, illetve ajtóbeugrás található. A déli homlokzat hat ablakából négy magasabb, kettő pedig alacsonyabb (a 2. 4. és 5. ablak felső része be van falazva). Az ablakok kerete sárgára festett téglá, vakolás nélkül, tetején egyenes záródású vakok szemöldök, sárgára festve.

A kupola alatt elhelyezkedő négyszögletes építmény sarkain kőgömbök vannak, a kupola tetején csúcs van. A keleti és északi sarokablak három félköríves záródású ablak, fölöttük homlokzattípus (egy-egy hármast, fölöttük egy összefogó félkörív). A nyugati oldalon egyenes záródású a hármastablak. Az épület ereszmagasságában lévő párkány a kupolánál az ablakok fölött díszítő elemként fut körbe félkörívesen, kis konzolszerű oszlopfőkkel tartva.

A kupolatartó tető párkányait áloszlopszor tartja, olyan mintha korlát lenne. A kupola falán a vízszintes osztás téglából van. A párkánydísz is téglá, vakolva, bádoggal fedve. A hármastablakok között téglá oszlopok vannak, lábazatuk és

fejezetük vakolatból. A környező házak is az uradalomhoz tartoztak, az utolsó tulajdonos Pacehoffer volt. A kupolában víztartály volt, onnan biztosították a kastély vízellátását.

B e l s ő:

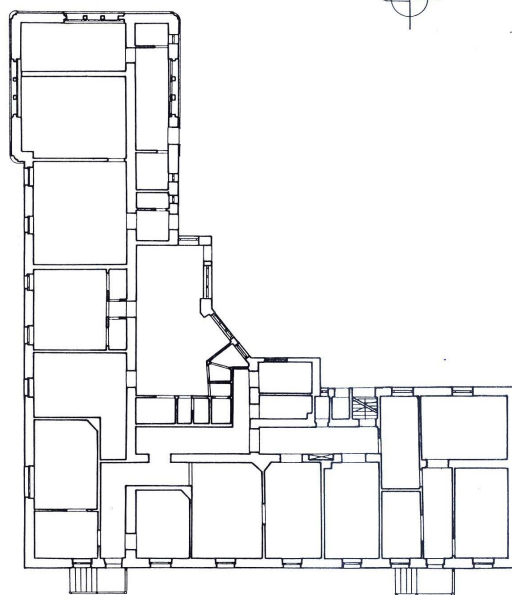
A kastély jelenleg három nagy részre tagolódik. Az északi felében egy magánlakás van. Középen körzeti- orvosi és fogorvosi rendelő üzemel. Mindkettőt az udvar felől lehet megközelíteni. A harmadik részben a helyi termelőszövetkezet irodái vannak.

B e r e n d e z é s:

A lakásban eredeti ajtók, korabeli üveges beépített szekrény (ma kamra), az ablakokon eredeti redőnyök, a könyöklő alatt fa kazettás borítás található. Megmaradt az eredeti szintmagasság is. Az udvarból nyílik egy "zöldkereszt" és egy nőgyógyászati rendelő. Mind a két helyen a mennyezeten és körben a falakon (1.50 m magasságban) fa lambéria burkolat, a padlón PVC. Kisebb a belmagasság, az ablakok tetejénél van az álmennyezet alsó síkja. A tanácsadó falai halvány rózsaszínűek, az orvosi rendelőé halvány zöldes-sárga.

Az udvarból nyílik a váróterem ajtaja, ahonnan a fogorvosi rendelő és a körzeti orvosi rendelő nyílik. A váróterem belmagassága alacsonyabb, a rendelőké eredeti maradt. Burkolatuk megegyezik az előző rendelőkével (kő, lambéria).

A déli oldalról nyílik az irodák bejárata. Falburkolat nincs (csak vakolat és meszelés), a padlóburkolat hajópadló, PVC, szőnyegpadló vagy kő.

c. Lakóházak, gazdasági épületek:

Mezőlak településformája többutcsás falu, napjainkban megközelítőleg 390 épülettel rendelkezik. Telkeinek elhelyezkedését tekintve szalagtelkes falu, azaz egymás

mellett fekvő keskeny, hosszú belső telkei hosszanti oldalukkal érintkeznek, így alkotnak többszöri sorozatot.

Az évszázadok folyamán korai épületállománya teljeseb kicserélődött, ma álló legrégebbi (lakó)épületeit is a 19. század végén emelték. Ezek a régi épületeket részben kőből, részben már korszerű anyagok (égetett téglá- és cserép) felhasználásával emelték, ahol magas mesterségbeli tudásról árulkodó fejlett szerkezetek használata volt a jellemző. Mai utcaképében a 19. és a 20. század elejéről alaptevően két hagyományos lakóháztípus különböztethető meg: az utcára merőleges gerinccel elhelyezett egymenetes, oromfalas, cseréppel fedett, esetenként téglából falazott tornáccal épített lakóépület, illetve – ha kis számban is – de megjelenik a városiasodó, elsősorban Pápa hatását tükröző, az utcavonallal párhuzamosan beforduló, sokszor kapuáthajtóval, 4-5 tengelyese homlokzattal kialakított épület. A második világháború után számos régi ház tűnt el a településen, a hagyományos fésűs beépítést felváltotta, illetve az új utcák mentén kialakult a sátoztetős kockaházak beépítés, míg az 1980-1990-es évektől kezdődően a helyi hagyományoktól teljes mértékben eltávolodott „palotaszerű”, aránytalan méretű, színű és tömegű épületek megjelenése a jellemző. A térszerkezéssel megkezdődött az egyéni gazdaságok hanyatlása: a falu hagyományos épületei (elsősorban a gazdasági épületek) funkciójukat veszítették és fokozatosan eltűntek. Szerencsére, hogy ezen a vidéken a gazdasági épületek sok esetben a lakóházhoz kapcsolódóan, tartós anyagból épültek, így még ma is sok ilyen épület áll a faluban.

* Lakóházainak számbeli alakulása:

1869-ben 90, 1890-ben 111, 1910-ben 170, 1930-ban 239, 1941-ben 269, 1949-ben 348, 1962-ben 307, 2000-ben 380.

* Nyilvántartásban vett lakóépületek:

- Lakóépület.Kossuth Lajos utca 15. szám.	Hrsz: 198.
- Lakóépület.Kossuth Lajos utca 33. szám.	Hrsz: 189.
- Lakóépület.Kossuth Lajos utca 44. szám.	Hrsz: 242.
- Lakóépület.Kossuth Lajos utca 54. szám.	Hrsz: 255.
- Lakóépület.Kossuth Lajos utca 58. szám.	Hrsz: 259.
- Lakóépület.Kossuth Lajos utca 69. szám.	Hrsz: 167.
- Lakóépület.Kossuth Lajos utca 86. szám.	Hrsz: 375.
- Lakóépület.Kossuth Lajos utca 88. szám.	Hrsz: 377.
- Lakóépület.Kossuth Lajos utca 90. szám.	Hrsz: 378.
- Lakóépület.Kossuth Lajos utca 91. szám.	Hrsz: 148.
- Lakóépület.Kossuth Lajos utca 105. szám.	Hrsz: 140.
- Lakóépület.Petőfi Sándor utca 38. szám.	Hrsz: 7/3.
- Lakóépület.Petőfi Sándor utca 40. szám.	Hrsz: 7/3.
- Lakóépület.Petőfi Sándor utca 68. szám.	Hrsz:22/3.

Kossuth u. 15.

Kossuth u. 33.

Kossuth u. 44.

Kossuth u. 54.

Kossuth u. 58.

Kossuth u. 69.

Kossuth u. 86.

Kossuth u. 88.

Kossuth u. 90.

Kossuth u. 91.

Kossuth u. 105.

Petőfi u. 38.

Petőfi u. 40.

Petőfi u. 68.

* Helyi védelemre javasolt lakóépületek. (H)

Megjegyzés: Az alábbiakban felsorolt örökségi értékek bemutatása informatív jellegű, **országos-**, illetve **helyi védelem** alá történő helyezésük előtt a szakszerű vizsgálatuk javasolt, így a védendő helyi értékek száma ennek függvényében fog végleges formában alakulni. A helyi védelem alá helyezendő köz- és lakóépületek külső megjelenését, utcai és udvari homlokzatuk stílusjegyeit, oromfalakat, oszlopos tornácokat, nyílászárókat meg kell tartani. Az épületekről és motívumaikról részletes fotók és rajzok készítenők, azok az engedélyezési terv részét kell, hogy képezzék.

1. Lakóépület. (H)

Címe: Kossuth Lajos u. 15.

Hrsz. 198.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóépület. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Falazatának lábazata szürkés színű. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra), vagy „L” alakú, ún. hajlított ház lehet, két-három utcavonalra épített szobával, konyhával, kamrával, gazdasági épületekkel. A födém szerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tető szerkezete valószínűleg szelemenés. Tető formája nyeregtető. Héjazata tetőcserép, rajta utcára néző padláslyukkal. Utcafrontján négy szalagkeretes ablak. Homlokzata késő barokk jellegű, vakolatdíszes. Sarokfalán pillért utánczó fejezetes falsáv, ablakai felett íves formájú vakolt párkányzat. Az utca kép laza sorházas beépítésű, azaz a házak hossziránya megegyezik az utcával, széles frontjukkal fordulnak kifelé a járdáig nyúlóan, de rövid oldalukkal nem érintkeznek. Homlokzata népi építészeti szempontból figyelemre méltó, néprajzi értéket képvisel.

2. Lakóépület. (H)

Címe: Kossuth Lajos u. 33.

Hrsz. 189.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóépület. Falazata vakolt, sárgára festett. Falazatának lábazata szürkés színű. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra), vagy „L” alakú, ún. hajlított ház lehet, két-három utcavonalra épített szobával, konyhával, kamrával, gazdasági épületekkel. A födém szerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tető szerkezete valószínűleg szelemenés. Tető formája nyeregtető. Héjazata tetőcserép. Utcafrontján két keskeny és egy széles ablak. Homlokzata barokk jellegű, vakolatdíszes. Az utca kép laza sorházas beépítésű, azaz a házak hossziránya megegyezik az utcával, széles frontjukkal fordulnak kifelé a járdáig nyúlóan, de rövid oldalukkal nem érintkeznek.

3. Lakóépület. (H)

Címe: Kossuth Lajos u. 44.

Hrsz. 242.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóépület. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Falazatának lábazata sötétebb, szürkés színű. Alaprajzát tekintve eredetileg egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett egy központi bejáráttal. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája nyeregtető. Héjazata feltehetően tetőcserép. Utcafrontján két ablak és egy ajtó. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, két nyílászárnyasak. Oromzata téglalapítvány, háromszög alakú, dísztelen. Rajta két egymástól távol eső, hosszúka szellőzőnyílás. Az oromháromszög alatt vakolatpárkány, rajta tetőcserép. Az épület bal oldalán, udvarra néző oldalfala előtt tornác. Tornáca feltehetően mellvéd nélküli, melynek négyszögletes keresztmetszetű pilléreit egyszerű gerendázat zárja le. Az utcakép utcavonalas beépítésű.

4. Lakóépület. (H)

Címe: Kossuth Lajos u. 86.

Hrsz. 375.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóépület. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Falazatának lábazata sötétebb, szürkés színű. Alaprajzát tekintve eredetileg egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett egy központi bejáráttal. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája nyeregtető. Héjazata tetőcserép. Utcafrontján feltehetően két ablak és egy ajtó. Oromzata téglalapítvány, háromszög alakú, dísztelen. Rajta két négyszögletes szellőzőnyílás. Oromzatának felső része macskalepcsős, farkasfogas kontúrkiképzésű. Az oromháromszög alatt vakolatpárkány, rajta tetőcserép. Az épület bal oldalán, udvarra néző oldalfala előtt feltehetően tornác vagy eres van.

5. Lakóépület. (H)

Címe: Kossuth Lajos u. 88.

Hrsz. 377.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóépület. Falazata vakolt, világoszöldre

festett. Falazatának lábazata szürkés színű. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra), vagy „L” alakú, ún. hajlított ház lehet, két-három utcavonalra épített szobával, konyhával, kamrával, gazdasági épületekkel. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája kontyos tető. Héjazata tetőcserép, rajta utcára néző oldalán két padláslyukakkal. Utcafrontján négy szalagkeretes ablak. Homlokzata késő barokk jellegű, vakolatdíszes. Sarokfalain és homlokzatának középső részén pillért utánzó fejezetes falsáv. Ablakai felett és a homlokzat vízszintes tengelyében vakolatdísz. Az utcakép laza sorházas beépítésű, azaz a házak hossziránya megegyezik az utcával, széles frontjukkal fordulnak kifelé a járdáig nyúlóan, de rövid oldalukkal nem érintkeznek.

6. Lakóépület. (H)

Címe: Kossuth Lajos u. 90.

Hrsz. 378.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóépület. Falazata vakolt, sárgára. Falazatának lábazata szürkés színű. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra), vagy „L” alakú, ún. hajlított ház lehet, két-három utcavonalra épített szobával, konyhával, kamrával, gazdasági épületekkel. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája kontyos tető. Héjazata tetőcserép, rajta padláslyukakkal. Utcafrontján négy ablak. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, két nyílászárnyasak. Homlokzata klasszicista jellegű, vakolatdíszes. Ablakai felett szögletes és íves formájú vakolt párkányzat. Széles kerítését a homlokzathoz hozzáépített magas falazatú kapunyílás és négyszögletes keresztmetszetű, cseréptetős oszlop határolja. Az utcakép laza sorházas beépítésű, azaz a házak hossziránya megegyezik az utcával, széles frontjukkal fordulnak kifelé a járdáig nyúlóan, de rövid oldalukkal nem érintkeznek.

7. Lakóépület. (H)

Címe: Petőfi Sándor u. 38.

Hrsz. 7/3.

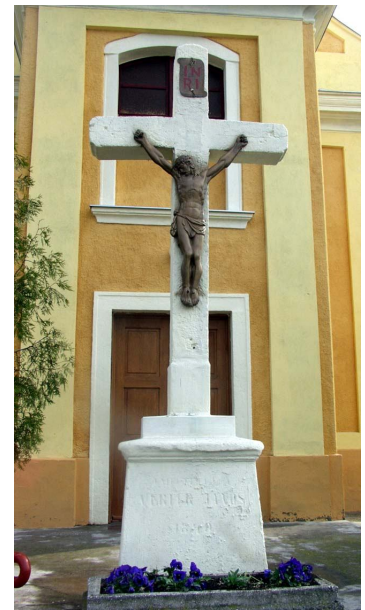
L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóépület, jelenleg TSZ-irodaként működik. Falazata vakolt, sárgára festett. Falazatának lábazata szürkés színű. Alaprajzát tekintve eredetileg egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra), vagy „L” alakú, ún. hajlított ház lehet, két-három utcavonalra épített

szobával, konyhával, kamrával, gazdasági épületekkel. A födém szerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája kontyos tető. Héjazata tetőcserép. Utcafrontján négy szalagkeretes ablak. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, két nyílászárnyasak. Két-két ablaka szorosan illeszkedik egymáshoz. A homlokzat középső részén fehérre festett falsáv. Az utcakép laza sorházas beépítésű, azaz a házak hossziránya megegyezik az utcával, széles frontjukkal fordulnak kifelé a járdáig nyúlóan, de rövid oldalukkal nem érintkeznek.

Térplasztika:

Egyházi és világi jellegű kisplasztika (Kőkeresztek, köztéri szobrok):

Az egyházi jellegű köztéri emlékei közül a legjelentősebb a római katolikus templom előtt álló, durva mészkőből faragott templomkereszt, amelyet felirata szerint Verfer (?) János állította 1840-ben. Világi jellegű emlékei közül a Fő téren álló I-II. világháborúban elesett helyi lakosok emlékműve, Tirnován Ari Vid erdélyi származású Pápán élő szobrászművész kőből faragott alkotása, melyet 1990-ben avattak. A református templom melletti téren áll Istenes-Iscserenkó András (1919-1945) festőművész domborműves emlékoszlopa, míg a Művelődési Ház előcsarnokában lett 1969-ben elhelyezve Bircher József pápai kőfaragó emléktáblája, melyet Nagy Pál mezőlaki születésű politikus emlékét őrzi.

Temető és sírjelei:

Mezőlakon jelenleg két temető található, egymás közelében, a település keleti szélén, a Mátyusfölde felé vezető út két oldalán: az egyik jobbra már felhagyott, míg a vele szemben, az út másik oldalán elterülő új, a településen jelenleg működő temető a 170. és a 172. hrsz-ú ingatlanokon kapott helyet, bővítése nem szükséges. Az új temetőben a síremlékek jellegtelenebbek, újabb keletűek. A régi temetőben alig egy tucatnyi régebbi, szokásos modorban faragott, zömmel református vallású sírjel, legrégebbi 1864-ből, de zömmel a 20. század elejéről valók. Mesternevek: Fellner, Schneider, Krausz, mindannyian pápai kőfaragók.

A működő temető ravatalozóval, illetve hosszú távú kapacitásokkal rendelkezik, így a szabad területek felparcellázásával a felmerülő igényeket ki tudja elégíteni. A területen a zöldfelületi jelleg erősítendő.

Újtemető
Régi temető

I. g.) Országos védelem alatt álló műemlékek, és helyi védelmi javaslatok.

a. **MŰEMLÉKEK.** Védelem alatt álló műemlékei:

1. Református templom.

Címe: Mezőlak, Kossuth u.

Hrsz:

Történe:

1615-ben már református lelkésze volt Komáromi János, s 1616-ban Pathay püspök superintendentialis gyűlést is tartott benne. Ettől kezdve szakadatlan a vallásszabadságuk. 1808-ban még olvasható volt a templom falán egy felírás, hogy a régi templom tűzvészben pusztult el,

aminek helyébe 1623-ban újat építettek. 1647-48-ban újra hódolt a töröknek, de 1639-ben, 1672-ben és 1698-ban református anyaegyháza volt prédikátorral. Az 1721-i vallásügyi vizsgálat jegyzőkönyve szerint a kihallgatott tanúk: Bolla István bíró, Simonyi István, Milley György, Szij Mihály, Tóth Péter vallomása szerint a falu akkor a Kenessey-, Vigyázó-, Csingery- és Könyves családok kezén volt és csak reformátusok laktak benne. 1725-ben kezdte az anyakönyvet vezetni Gyimóthi Timótheus prédikátor. 1741-ben Kenessey István renováltatta meg a templomot s ugyanakkor feleségével, Szondy Zsuzsánnával együtt úrasztali edényeket is adományozott a gyülekezetnek. 1785-ben ismét javították a templomot. 1817-ben 529 lakosa közül 24 volt katolikus. 1830-ban nagyobbították, 1863-ban renoválták, 1911-ben pedig teljesen újjáépítették a templomot. Temploma kapuján a következő írás olvasható: „Épült 1623. és 1838. években. Újíttatott 1911-ben. ”

A korábbi harangokra vonatkozó bejegyzés: „Az 1863. évi harang öse Török György prédikátor által szereztetett az 1775. esztendőben és 113 fontot nyomott. 1798. máj. 1-én harangozás közben eltört. Ekkor Győrött újra öntetett és egy q-val bővített. 1806-ban öntet a gyülekezet egy másik 113 fontos harangot Győrött. Így ez az 1806-os lett a kisharang, s az 1 q 113 fontos pedig a nagyharang. Ezen nagyharangot 1863-ban újra öntetik, de már nem Győrött, hanem Sopronban. Hogy nagyobb lett-e vagy miért öntették újjá, nem tudhatni. G. Szabó Mihály lelkész 1880. évi bejegyzése szerint» az öreg harangot feltették 1864. május 14-én, pünkösdszombatján. «Ez azóta is ott van, most ez a kisharang, miután az 1806-ban öntött harangot az I. világháborúban elvitték és helyette 1922-ben a mostani nagyot önttették." A 400 és 260 kg-os harangokat Seltenhofer Frigyes öntötte Sopronban (a nagyobbikat 1922-ben), felirata: „Községünk útján Isten dicsőségére... " a kisebbet 1863-ban, nincs rajta ezen kívül semmi más felirat.

Lelkészei: K. J. 1615. - Nemeskéri János 1618 és 1621. - Nemesnépi Ferenc 1620. - Szentgyörgyi János 1623-27. - Patonai Benedek 1627. - Győrvári István 1628-58. - Gyöngyössi György 1708. - Bátori Mihály 1709. - Szeremlyei István 1712-13. - Gönczi János 1714-18. - Kecskeméti János 1725. - Gy. T. 1725-29. - Török György 1729-79. - Kun János 1779-83. - Szokolai István 1783-93. - Török András 1793-1815. - Zsoldos Jákob 1815-19. - Ágoston József 1820-23. - Seregély Dániel 1824-56. - Seregély György 1856-97. - G. Szabó Mihály 1897-1905. - Fodor Gyula 1906-28. - Bujáki Miklós 1929-62. - Bolla Sándor 1962-86. - Péntek Lajos h. 1986-87. - Jankó András 1987-90. - Lázár Péterné 1990-96. - Brunner Vilmos 1997-99. - Apostol Anna 2000-01.

J e l l e g e:

A kastély és a katolikus templom szomszédságában van, egy bekerítetlen, vizesárokkaal körülvett parkban.

L e í r á s a:

K ü l s ő:

Kelet-nyugati tájolású, egytornyos épület. Sárgára festett vakolt falai vannak, teteje cserépfedésű nyeregtető. A torony is vakolt, tetején buzogány. Párkányán egy sor cserépfedés, a tető párkánya vakolva. A két párkány között mind a négy oldalon lapos-íves ablaknyílás, kő párkánnyal, körülötte vakolatdíszítés.

A kapu előtt nyitott előtér, dongaboltozattal fedve, a teteje ferdén fölfalazva a torony faláig. A boltozat fölött kőkeretes tábla, fölött csillag. A tábla szövege: Old le sarudat lábadról / mert a föld melyen állasz / szent föld. II. Móz. III:5. Épült 1623 és 1838 évben / Újítatott 1911-ben.

A negatív lábázat és a keret sötétszürkére van festve. Kő küszöb, kő burkolat, béletes kapuzat, egyszárnyú kapu, fa kerettel. A belső kapu duplaszárnyú, középkori

vasalattal, fölötté enyhén íves záródású ablak fa keretben. Az ajtó és az ablak kerete is sötétbarnára van festve. Az ajtófélfán három félköríves "záródóbütyök". Az oromfal csúcsán egy vaskakas.

B e l s ő:

Falai sárgák, a bejárat két oldalán egy-egy ablak. Az ablaknyílások belül enyhén íves záródásúak (egyenes záródású áthidaló kívülről, csak belül íves).

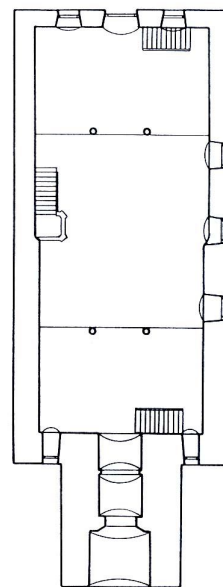
A templom mindkét oldalán karzat, amelyeket márványmintásra festett acél oszlopok tartanak (kettő-kettő oldalanként). Az oszlopon „SCHRISK BT.” felirat olvasható. A karzatok mellett az emeleten márványmintás oszlopok vannak a falra festve. A vízszintes párkány is csak festett: sötétbarna, fehér és világosbarna színekkel.

Az első karzaton orgona: ANGSTER József és fia / orgona és harmóniumgyár / Bécs.

Van rajta egy ceruzás "1949"-es felirat. A karzaton az orgona mellett deszkapadlón lejtősen helyezkedik el egy-egy padsor. A karzat előtt faragott fa korlát.

Sötétbarna faragott padok, 12 pár + 2 padsor; a túloldalon 6 pár padsor, a szószékkel szemben 3 sor pad. A padok alatt kavicsos föld, középen kőburkolat. Faragott fa szószék világos és sötét kék színűre festve. A szószék lépcsője mellett egy háromszemélyes "pad", előtte balra a keresztelőmedence (márvány, 1898), a másik oldalon harmónium. Az Úr asztala középen áll egy fa pódiumon. Három részre tagolt síkmennyezet. Középre egy nyolcágú csillag van festve és körülötte több kicsi. A karzatok fölé külön kazetta van festve. A kazetta négy sarkában kalászkák és szőlő.

A hátsó falon kő tábla: A nőszövetség / áldozatkészségéből / festették / Bíró József és Jenő festők. (az évszám elmosódott, talán 1949).

b. HELYI VÉDELEMre javasolt örökségi értékek

Megjegyzés: Az alábbiakban felsorolt örökségi értékek bemutatása informatív jellegű, **országos-**, illetve **helyi védelem** alá történő helyezésük előtt a szakszerű vizsgálatuk javasolt, így a védendő helyi értékek száma ennek függvényében fog végleges formában alakulni. A helyi védelem alá helyezendő köz- és lakóépületek külső megjelenését, utcai és udvari homlokzatuk stílusjegyeit, oromfalakat, oszlopos tornácokat, nyílászárókat meg kell tartani. Az épületekről és motívumaikról részletes fotók és rajzok készítendőek, azok az engedélyezési terv részét kell, hogy képezzék.

A 66/1999. (VIII. 13.) FVM rendeletre hivatkozva, felhívjuk az érintettek figyelmét arra a lehetőségre, mely szerint Helyi védelemben, mind területi, mind egyedi érték egyaránt részesülhet. A védelmet a szabályozásban, vagy önálló, a helyi védelemről szóló rendeletben lehet biztosítani.

- Templom (Római kat.).	Kossuth L. u.	Hrsz:
- Imaház és harangláb (evang.).	Petőfi S. u. 25. sz.	Hrsz: 392.
- Szold-kastély.	Petőfi S. u. 49/a.	Hrsz: 132/2.

- Lakóépület.	Kossuth L. u. 15. sz.	Hrsz: 198.
- Lakóépület.	Kossuth L. u. 33. sz.	Hrsz: 189.
- Lakóépület.	Kossuth L. u. 44. sz.	Hrsz: 242.
- Lakóépület.	Kossuth L. u. 86. sz.	Hrsz: 375.
- Lakóépület.	Kossuth L. u. 88. sz.	Hrsz: 377.
- Lakóépület.	Kossuth L. u. 90. sz.	Hrsz: 378.
- Lakóépület.	Petőfi S. u. 38. sz.	Hrsz: 7/3.
- Templomkereszt.	Római katolikus templom előtt.	

I.h.) Természeti örökség emlékei:

Mezőlakon országos, illetve helyi jelentőségű védett természeti terület nem található. Védendő külterületi részek a közigazgatási terület északnyugati, illetve kisebb részben északkeleti részén található természeti területek.

A település területének legfontosabb ökológiai folyosója a Kis-Séd-patak, ahol az egyébként szükséges part menti a fás növényzet hiányos, gyakran egyáltalán nincs meg.

Az érzékeny természeti területként nyilvántartott külterületi részek a közigazgatási terület északi-északnyugati felét foglalják magukba. Az érzékeny természeti területekre (ÉTT) vonatkozó szabályokat a 2/2002 KÖM-FVM rendelet határozza meg. Ezeken a területeken olyan gazdálkodási módszerek fenntartása a cél, amely biztosítja a táji értékek, a biodiverzitás, az élőhelyek megőrzését. Ez a gazdálkodási mód támogatással ösztönzött, önként vállalt korlátozások betartását jelenti.

A védendő értékeken kívül fontos szerepet játszanak az ún. ökológiai kiegyenlítő felületek. A nagy kiterjedésű mezőgazdasági területeken a növény- és állatfajok számára élőhely fragmentumként szolgálnak. Jelen esetben az ökológiai kiegyenlítő felületek közé tartoznak a mezőgazdasági területek szegélyén, utak, árkok mentén húzódó fasorok, cserjesávok. Ezek fő fás fajai a fehér akác, a nyarok, fűzek, a kökény, az egybibés galagonya, a fekete bodza, nedvesebb helyeken, csatornáknál a nád, az aranyvessző. A fajok természetvédelmi értéke nem magas, de a területek ökológiai szempontból annál fontosabbak. Részben bűvő- és táplálkozóhelyet, részben vándorlási lehetőséget biztosítanak a Marcal, mint ökológiai folyosó irányába. A településen azért kiemelten értékesek ezek a fás, cserjés állományok, mert a közigazgatási területen nincsenek összefüggő erdő- és gyepfoltok az északnyugati területeket kivéve, de a homogén szántókat felosztó fasorok, cserjesávok is sok helyütt hiányoznak. Ilyen ökológiai kiegyenlítő felületként számon tartott részek a természeti területen kívüli gyepterületek is.

* Mezőlak község természeti tájértékei:

- Vadgesztenyék a vasútállomás területén
- Forrás a vasútállomás területén
- Idős hársak a templom környezetében
- Idős nehézszagú borókák a temetőben

I. i.) Területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggés-rendszerében:

Mezőlak régészeti lelőhelyei – egy kivételével – külterületen találhatók, ezért a belterületi rendezés nincs rájuk hatással. A régészeti lelőhelyek területének egy részén mezőgazdasági művelés folyik. Ez közvetlenül nem semmisíti meg ugyan a lelőhelyeket, de hosszú távon észrevehető és visszafordíthatatlan károsodást okoz bennük.

Az épített örökség emlékei és környezetük általában megfelelő állapotban vannak. Műemléki védelem alatt álló épülete, a református templom jó állapotban. A római katolikus templom szintén felújítva, míg az evangélikus imaház és harangtorony épülete felújításra vár. A Szold-kastély főhomlokzati része jó állapotban van, hátsó traktusa állaga rossznak mondható. A településen álló kőkereszt és világi emlékművek jó állapotban. Régebbi lakóépületei közül több felújított állapotban van, látni egy-két szépen megőrzött, illetve felújított lakóházat a faluban, de vannak olyan régi épületek is, amely felújítást igényel(ne). Községi temetője rendezett, fásítása azonban javasolt.

II. Változtatási szándékok

II. a.) Településhálózati és tájhasználati változás

Veszprém megye északnyugati részén Pápától nyugatra fekszik Mezőlak község. A települést Nemesgörzyöny, Kemeneshőgyész, Békás, Mihályháza, Borsosgyőr, Pápa és Nagycsád települések határolják körbe. Mezőlak a kistérségi központ Pápától 9 kilométerre nyugatra, a megyeszékhely Veszprémtől 57 km távolságra fekszik északnyugatra.

Belterület:

A lakóterületek a település azon szerkezeti egységei, ahol elsősorban a lakófunkció dominál. A település beépítése falusias jellegű, ez a beépítési jelleg továbbra is megtartandó. A tervfajta övezetes jellege miatt a lakóövezetekbe a lakóépületeken kívül különböző intézmények (igazgatási, kereskedelmi, szolgáltató funkció, stb.), kis kiterjedésű zöldfelületek is elhelyezhetők. A rendezési terv a meglévő utcahálózatot megtartja, annak jelenlegi szerkezetét érintetlenül hagyja.

A településen jelenleg kiépített közpark a 343. (játszótér), 344., 284/12. hrsz-ú ingatlanokon található, míg a község sportpályája a 06/1., /13., /14. hrsz-ú ingatlanokon található. Tervezett zöldterület a 318/3 hrsz-on került kijelölésre.

A meglévő és tervezett intézmények körül célszerű nagyobb zöldterületet kialakítani.

Gazdasági-ipari terület:

A rendezési terv előírja, hogy a gazdasági létesítmények telepítésének engedélyezésekor figyelembe kell venni a környezetvédelmi előírásokat. Kizárólag olyan létesítmények üzemeltethetők, amelyek a kiemelten védett kategória levegőtisztaság-védelmi előírásait teljesítik a vonatkozó jogszabályban a lakóterületekre előírt határértékeknél nagyobb zaj-, illetve rezgésterhelést nem bocsátanak ki.

* A belterület északi határán lévő, volt major terület (015/27. hrsz) 7/1., /2., /4. volt major terület gépműhelye.

* Sokoró Ipari és Kereskedelmi Kft. Területe (36/3., 37., 42. hrsz.) területek egyéb ipari területek közé sorolandók.

* A település vízmű telepeinek területe (0176/8./10. hrsz.) tartozik.

Bánya terület

A község közigazgatási területén a Bányakapitányság nyilvántartás alapján több bányászati joggal lefedett ipari terület található. A Bányakapitányság szakhatósági hozzájárulásához csatolt térképe alapján a községben található bányászati joggal lefedett területek (059/2./10., 051., 056/8. hrsz) a tervben lehatárolásra kerültek, melyek különleges bányaterületként kezelendőek.

Mezőgazdasági terület

A szántóföldek a közigazgatási terület nagy részét elfoglalják. Jelentősek az összefüggő, homogén szántók. Nagyrészt homokos vályog fizikai féleségűek. A területen főként búzát, napraforgót, cukorrépát termesztnek.

1946-ban alakult meg a helyi földműves szövetkezet, majd 1949-ben gépállomás létesült. Az első termelőszövetkezet 1952-ben alakult, majd 13 év múltán újrászerveződött. A tsz sokat tett a vizes, mocsaras területek lecsapolásáért. Javító és kiegészítő üzemeiben jelentős számú dolgozót foglalkoztatott. A szövetkezet végül öt település gazdaságait egyesítette, s jelenleg is négyezer hektáron gazdálkodik.

Erdőterület

A községben az üzemtervezett erdőterületek nagysága 25,3 ha, amiből 8,7 ha védelmi-, 16,6 ha gazdasági rendeltetésű. Az erdőterületek 83%-a rendezetlen tulajdoni viszonyú (Aminek oka, hogy a meglévő erdősávokban nincs fahasználati lehetőség.), 4%-án az AGROPRODUKT Rt gazdálkodik, 13%-án magán erdőgazdálkodás folyik.

Erdő telepítése javasolható a község belterülete köré. Fasorok, erdősávok telepítése javasolt a meliorációs utak, valamint a mesterséges és természetes vízfolyások mellé is. A rendezési terv kimondja, hogy az erdős, ligetes területek megóvandók, az erdőgazdálkodást a továbbiakban is fenn kell tartani. A tájjelleg megőrzése és környezetvédelmi okok miatt erdő hosszú távon sem szűnhet meg. Az erdőfelület mérete inkább növekszik gazdasági célú erdőtelepítésekkel, védelmi erdősávokkal. Az új telepítéseket tájhonos, lombos fákkal javasoljuk megvalósítani.

Turisztikai terület

A Talajerőgazdálkodási Kft. Szélmező 056/6., 056/7., 056/8., 019. hrsz-ú ingatlanokon ökopark létesítését tervezi. A hasznosítandó terület a Békás és Kemeneshőgyész között lévő közút északi oldalán helyezkedik el. A 056/6 hrsz-ú területen tíz éve két tó alakult ki, a Marcal egykori szabályozása következtében és természetes úton. Az I. és II. tó halastóként való hasznosításának vízjogi fennmaradási engedélyezése folyamatban van.

A program megvalósítása jó lehetőséget nyújt a területen egyébként gyengének mondható turizmus megélénkítésére.

II. b.) Településszerkezeti, területhasználati és beépítettség változás

Jelenleg mintegy 390 lakóépület található a településen. Tanulmányozva a kialakult beépítési szerkezetet, megállapítható, hogy döntően az utcaszerkezetre merőleges telekszerkezet alakult ki. Mezőlakon az oldalhatáron álló beépítési mód a jellemző, amelyet továbbra is meg kell őrizni, és a szabályozásban az oldalhatáron álló beépítést kell támogatni. A lakótelkeken utcára merőleges, a telek tengelyével párhuzamos, vagy arra merőleges tetőgerincű épületek helyezhetők el. Az épületállományt vizsgálva a jellemző építménymagasság a 4,5 métert nem haladja meg. A tetőformát tekintve a nyeregtető, míg a héjazat tekintetében a cserép dominál. A szabályozási előírások megfogalmazásánál a kialakult állapotoknak megfelelően kell megfogalmazni a szabályozási elemeket, így új épületek kialakítása, illetve a meglevő épületállomány felújítása esetén a településképbbe illeszkedő, harmonikus beépítés érhető el.

A rendezési tervben új lakóterületeket az összesen 47 építési telek a következő helyeken, lettek kijelölve:

- * A Bartók utca meghosszabbításával és kétoldali beépítés biztosítása mellett (21 telek)
- * Az Arany János útról leágaztatva egy új út mentén (316/13./31. hrsz.) a telkek újraosztásával (29 telek)
- * Arany János u déli oldalán (284/2-/11. hrsz) 7 darab telek alakítható ki.

A rendezési terv kimondja, hogy a településen elhelyezhető épületek szigorú szabályok alapján épülhetnek csak fel, mely irányelveket a helyi építési szabályzat tartalmazza. Az épületek magassági és szélességi korlátjai szigorúan betartandók. Az épületek tetőformálása, héjazat anyaga csak, a megengedett lehet.

II. c.) Infrastrukturális változás

Úthálózat, közlekedés:

Mezőlak a 84112. jelű bekötőút mellett található. A település a térség kistérségi központjától, Pápától 9 kilométerre nyugatra, a megyeszékhely Veszprémtől 60 kilométerre északnyugatra fekszik. Veszprém az országos közúthálózaton a 84112. jelű és 8404. jelű mellékutakon keresztül a 83. számú és 8. számú főutakon érhető el. Veszprém megye területrendezési terve a községgel kapcsolatban fejlesztési javaslatot nem tartalmaz.

A település belső úthálózatának fő tengelyét az országos közút átkelési szakasza, a Kossuth utca és Arany János utca adja.

Az utcák nagyrészt aszfaltburkolattal vannak ellátva. A burkolatok folyamatos karbantartást, több helyen felújítást igényelnek. A közlekedés biztonsága érdekében a Kossuth utca- Petőfi utca térségében kijelölt parkolót szabványossá kell alakítani. Ugyancsak megfelelő módon kell kiépíteni a település területén lévő autóbuszperonokat is.

Vízellátás

Mezőlak község területén a közcélú ivóvízhálózat kiépült. A település vízellátó rendszerének vízbázisa Mezőlak fúrt kút, amely a település nyugati részén található.

Csatornázás

Mezőlakon a közcélú szennyvízelvezető csatorna - hálózat még nem épült meg. A tervek szerint a település Békás, Mihályháza, Nyárad településekkel együtt építené ki a hálózatot.

Villamos energia ellátás

A villamos energia ellátás az országos 120 kV-os hálózatról történik. Mezőlakon jelenleg mintegy 390 lakóépület található. A villamos energia fogyasztói rákötések

aránya 100%-os. A község közép feszültségű villamosenergia-ellátása a Pápai 120/20 kV-os OVIT állomásról történik.

Földgázellátás

Mezőlak vezetékes földgázellátása biztosított. Az alaphálózathoz kapcsolódva, a nagynyomású vezetékekre telepített áttoló állomások segítségével történik az országos hálózatról a vételezés. Mezőlak az Adásztevelen található gázátadó állomásról, nyomáscsökkentőkön keresztül kapja a földgázt.

Mezőlakon a vezetékes földgázellátás, a belterületen 100%-osan kiépült. Jelenleg a bekötések száma 204 db, mely 52 %-os bekötési aránynak felel meg.

Távközlés

A Hungarotel Rt hálózata a község területén elsősorban lévkábeles oszlopsoros hálózatot alakított ki. A távközlési hálózat az 50. számú Pápai primer körzetközponttól leágazva épült ki. A település a 89-es távhívó számon csatlakozik az országos, illetve nemzetközi távhívó hálózathoz.

A település belterületén a vezetékes telefonhálózat ki van építve és az ingatlanok mintegy 75%-a saját állomással rendelkezik.

Vezeték nélküli távközlés

Veszprém megye területén az országos mikrohullámú rendszer részeként a MATÁV Rt-nek, az Antenna Hungária Rt-nek, a Magyar Honvédségnek és a mobil távközlési szolgáltatóknak üzemelnek bázisállomásai. A rádiótelefon elérhetőség elfogadható. A mobiltelefon szolgáltatás igénybevehetősége a Pápan és Dabronyban telepített bázisállomásokról biztosított.

II. d.) Népeség, életmód, társadalom, kultúra változása

Népeség:

A település határában római kori és Árpád-kori leleteket is találtak, melyek arról tanúskodnak, hogy a terület adottságait számos népcsoport előnyösnek találta a letelepedéshez.

A 18. század első felének békésebb viszonyai között nőtt a népesség aránya, a degradált területeket megtisztították az elburjánzó növényzettől és az igaerő növekedése lehetővé tette a szinte korlátlan mezőgazdasági művelést. Az 1784-87 között történt felmérés szerint 78 család lakott itt, jobbágyként adózva. A református templomot 1623-ban építették, majd 1838-ban és 1911-ben felújították. Már 1560-ban tanítói állást létesítettek. Az evangélikusok 1893-ban szerveztek iskolát. Számos külterületi major tartozott a településhez, de ezek az idők folyamán megszűntek.

1949-ben készült el a Pápa-Celldömök országút bekötője, amely átszeli a falut. Ekkor volt a népességi csúcs: 1659 lakost tartottak nyilván.

A lakosok száma 1950-től folyamatosan csökken, 1960-ban még 1587, tíz év múltán 1375, 1980-ban 1254, újabb tíz év és már csak 1177, 1996-ban 1139. Nőtt a 60 éven felüliek aránya (jelenleg 20%).

Életmód-társadalom:

A 10. század elején betelepülő magyar népcsoportok egyrészt magukkal hozták saját mezőgazdasági kultúrájukat, másrészt az itt lakó késő avar telepek lakóinak módszereit használták fel a termeléshez, tenyésztéshez. A középkori magyar állam megszilárdulásakor, a 12-13. században indult el a népesség olyan arányú növekedése, hogy szükség volt az erdők szántókká, gyeppe történő alakítására, lápok, vizes területek lecsapolására, patakmedrek rendezésére. Az irtás a jobbágyságnak éves tevékenységei közé tartozott.

Az 1200-as évekből származó oklevél Mezeulaknak, Mezewlaknak nevezi a települést. Bél Mátyás monográfiájában már Mező Lak néven szerepel. Ebben az időben többen birtokolják, legnagyobb részét Kenessey István jogán Castilglioni gróf, akinek második házassága révén kerül az Esterházy család kezébe.

1836-ban Esterházy Miklós gróf a község 5119 holdjának közel felét birtokolta. A 20. század 30-as éveiben került a terület nagy része az ácsi cukorgyár részvényeseihez. Az 1945-ös földosztáskor pedig 3116 holdat osztottak ki az igénylők között.

A 20. században a mezőgazdasági gépek megjelenésével és folyamatos fejlődésével új lendületet kapott a mezőgazdálkodás. Nagy területeket csapoltak le, megindult a táblásítás. A hajdan lóval, fogattal művelt kisparcellákat felváltották a nagy területű szántók, melyeket a gépek akadálytalanul, hosszan, kevesebb fordulással művelhettek. A területnyerés miatt megszűntek a mezsgyéken, utak, patakok mentén kialakult erdősávok. A vasút és útépítés tovább csökkentette a biológiailag aktív felületet, társulásokat, populációkat szakított szét.

1946-ban 440 taggal alakult meg a helyi földműves-szövetkezet. A gépállomás 1949-ben létesült, amely traktorosokat, szerelőket, irodai dolgozókat foglalkoztatott. Ebben az évben készült el a Pápa-Celldömök országút bekötője, amely átszeli a falut. Ekkor volt a népességi csúcs: 1659 lakost tartottak nyilván.

1952-ben alakult meg az első termelő-szövetkezeti csoport, 24 taggal, 116 saját és 20 hold bérelt földön. Az ötvenhatos események ezt elsodorták, de 13 év múltán már az egész falu erre az útra lépett. Ez a szövetkezet végül öt település hasonló gazdaságait egyesítette, s azóta is működik.

Kultúra változása:

A reformátusok templomukat 1623-ban építették (újra), majd 1838-ban és 1911-ben felújították. 1560-ban tanítói állást létesítettek. Az evangélikusok 1893-ban szerveztek iskolát.

Mezőlakon az intézményellátottság megfelelően működik. A településen 50 férőhelyes óvoda, és 160 diák befogadására alkalmas Általános iskola található. Az iskolán belül működik az Allegró Magán-zeneiskola, valamint a Tánc-Lánc Művészeti magániskola.

Az oktatás és művelődés terén jó irányú változások történtek a hetvenes évektől. A régi öt tanteremhez öt új épült, s 1973-tól az iskola körzeti feladatot látott el. 1978-tól művelődési központként is híre van az országban. A kilencvenes években felére fogyatkozott a gyerek- és nevelői létszám, kihasználatlan a korszerű sportpálya és a fedett /más célra is használható/ tornaterem. Egy napközis és egy óvodai csoport működik. A könyvtár forgalma is csökkent az utóbbi években, többnyire a tanulók szükségletét szolgálja.

Az alapfokú egészségügyi ellátást tekintve háziorvos tart rendelőt, továbbá védőnő, fogorvos és gyógyszerész is elérhető a községben. Kórház legközelebb Pápan van. A további alapellátást a kiskereskedelmi egységek és vendéglátó egységek szolgálják (4 vegyesbolt, 4 italbolt). Posta megfelelően működik. A kulturális igényeket a művelődési ház, könyvtár tudja kiszolgálni.

Mezőlakon született HERBST József (1790-1841) plébános. Győrött és Veszprémben tanult, pappá szentelték 1815-ben, majd a Dunántúl különböző egyházaiban szolgált. 1830-tól a veszprémi kerület esperese volt. Szintén itt született HUBERREITER

Márton (1813-1879) plébános, 1874-től a veszprémi kerület esperese. Győrött és Veszprémben tanult, pappá szentelték 1838-ban, majd Márkon, Nogácsony, Törökkoppányban, Várpalotán, majd 1851-től haláláig ismét Márkon plébános.

Mezőlakon született NAGY Pál (Mezőlak, 1896. szept. 26. – Estremadura [Spanyolország], 1938. febr. 16.) bányász. A 20-as évek elején csatlakozott a munkásmozgalomhoz. 1925-től az illegális KMP tagjaként a két háború közötti MSZMP-ben végzett politikai munkát. 1928-tól a KNP tagja, részt vett a párt 2. kongresszusán. 1932-ben letartóztatták, két és félévi fegyházra ítélték. 1937 után harcolt a spanyol polgárháborúban és a harcok során elesett. Szülőfalujában a művelődési ház előcsarnokában van emléktáblája.

Mezőlakon van eltemetve ISTENES-ISCSEREKOV András (Vothinszkijzavod, [Oroszország] 1915 – Mezőlak, 1947. júl. 25.) orosz származású festőművész, rajztanár. 1928–1936 között Pápán a ref. kollégiumban tanult, majd a városban élt. A Képzőművészeti Főiskolán Glatz Oszkár és Aba Novák Vilmos tanítványa. Pápára visszatérve 1943-tól geometriát tanított a ref. gimnáziumban. Festői pályája sikeresnek indult, már főiskolásként pályázatokat nyert. 1941 után több budapesti és vidéki tárlaton szerepelt. Pápán 1967-ben és 1996-ban emlékkiállítást rendeztek munkáiból. Életkörülményeinek és egészségének romlása miatt vonat alá vetette magát. Mezőlak Főterén domborműves-emlékoszlop őrzi emlékét.

III. Hatáselemzés

III. a.) Történeti településhálózati következmények

Területe és annak környezete már az ősidők óta lakott, a rómaiak emléke is felfedezhető, alakulásáról, illetve fejlődéséről csak a 18. század elejétől kezdődően vannak pontosabb adatok. A változékonyság, a fejlődés, a megtorpanás, vagy a visszaesés jellemzi a község életét. A mai település a 18. század elejétől fejlődött mai helyén, amely a kutatás szerint részben megegyezik a középkori településsel is. Az évszázadok során látványos fejlődést nem mutatott, vidéki (falusias), nyugodt környezete máig a legmarkánsabb és megőrizendő értékei közé tartozik. A 18-ik században kétutcás település volt, majd a 19-20. századtól kezdődően ez a szerkezet több kisebb-nagyobb utcával tovább bővült. A középkori eredetű református templom, a 19. század folyamán felépített római katolikus temploma, illetve az evangélikus harangláb uralja a faluképet, melyet az Esterházy-Szold kastély tömege egészít ki. Története folyamán központi tere és parkja is kialakult.

A jelen szabályozási tervben ilyen értelemben radikális változtatást nem történik. A településszerkezeti tervben megadott lehetőségek a település alakításának, védelmének lehetőségeit és fejlesztési irányait adja meg, ennek megfelelően meghatározza az egyes területek felhasználási módját, a település működéséhez szükséges infrastruktúra elemeinek a település szerkezetét meghatározó térbeli kialakítását és elrendezését. A tervhez különböző alátámasztó szakági tervek kapcsolódnak. Ilyenek a közlekedési, tájrendezési, környezetalakítási, a közmű és a hírközlési szakági munkarészek.

III. b.) Természeti, táji hatások

A rendezési terv kimondja, hogy természeti terület belterületbe nem vonható, rajta beépítésre szánt terület, bányaterület nem jelölhető ki. Művelési ág megváltoztatása, illetve közmű, közút építése környezeti hatásvizsgálat alapján, a természetvédelmi hatóság által meghatározott feltételekkel engedélyezhető.

Érzékeny természeti területen csak extenzív jellegű, vagy természet- és környezetkímélő gazdálkodási módszerek alkalmazhatók. A kialakult tájhasználatot megváltoztatni csak a természeti állapothoz közelítés érdekében lehet. Javasolt a felhagyott, illetve a kevésbé jó minőségű szántókon erdő és gyepterületek kialakítása. Fontos tájvédelmi és természetvédelmi feladat az ökológiai kiegyenlítő felületek védelme, területi arányuk megtartása, illetve növelése. Az erdő-, és cserjesávok védelme nemcsak ökológiai, hanem tájképi szempontból is előnyös.

Ökológiai előnyein túl a fasorok, cserjesávok telepítésének talajvédelmi, vízháztartásbeli előnyei is vannak. Az erdősávok lecsökkentik a szél erejét, ezáltal csökken a szárító hatás, a mechanikai károsítás is, és nagyobb terméseredmény érhető el. Így járulnak hozzá a fenntartható tájhasználatához.

Javasolt a külterületi erdők, cserjesávok, fasorok felújításánál, erdőtelepítésnél a tájidegen fajok oshonos fajokra történő fokozatos cseréje, többszintű, változatos fajösszetételű sávok létrehozása.

Tájrehabilitációs javaslatok

A tájrehabilitációs feladatok megvalósítása nagyon fontos a táji adottságainak hosszú távú megtartásához. A rendezési tervben megfogalmazott legfontosabb rehabilitációs javaslatok a következők:

- * Tájrehabilitációs feladat a vízfolyások parti sávjának rendezése, növényhiányos szakaszainak oshonos fajokkal történő kiegészítése. Fontos, hogy szántók sehol ne érintkezzenek a vízfolyásokkal, ezért a 3-3 méteres, kezelésre fenntartott parti sávon kívül a patakokat legalább az egyik partoldalon 10 méteres fás-cserjés sáv válassza el a mezőgazdasági területtől. Ez ökológiai, talaj- és vízminőség-védelmi szempontból egyaránt fontos.

- * Az illegális hulladéklerakás felszámolása szükséges.

* Figyelmet kell fordítani a gazdasági területek lakóterülettől történő elhatárolására, illetve gondoskodni kell a növényzet fenntartásáról, ápolásáról. A vasút környéki degradált területek rendezése zöldfelületi és esztétikai szempontok miatt is szükséges.

* Környezetvédelmi és tájésképítési szempontok miatt a lakóterületek és a szomszédos szántók, valamint a vasút erdő- és cserjesávokkal történő elválasztása szükséges tájképvédelmi és környezetvédelmi okok miatt. Erdősáv telepítése javasolt a teljes belterület, valamint a majorok köré. Továbbá javasolt a temető megfelelő növényzettel történő körbehatárolása is.

* Az utak tájba illesztése, környezetük rendezése, minek során a közutak és utak menti hiányzó szakaszokon tájhonos fajokból álló fasor és cserjesávok telepítése szükséges.

* Erdőtelepítés elvégzése javasolt a következő helyrajzi számokon: 06, 09, 056, 059, 0223, 0235, 0237, 0241, 0284, 0298. Az erdőterületek, illetve erdősávok, fasorok telepítése, felújítása őshonos fajokkal történjen (tölgyek, hársak, kőris, szil, hazai nyaral).

II. c.) Településképfeltárulásának változásai

A rendezési tervben megfogalmazottak alapján megállapítható, hogy az elkövetkezőkben a két településrész történelmi területén, a két templom és a harangláb sziluettjei által hangsúlyozott településképfeltárulkozásában jelentős, negatívnak mondható változás nem várható. A településen a meglévő szerkezet (úthálózat), az ott elhelyezhető épületek szigorú szabályok alapján épülhetnek csak fel, mely irányelveket a helyi építési szabályzat tartalmazza. Az épületek magassági és szélességi korlátjai szigorúan betartandók. Az épületek tetőformálása, héjazat anyaga csak, a megengedett lehet. Ennek értelmében figyelmet kell fordítani az új építkezésekre (elsősorban lakóházak) esetében arra, hogy az engedélyezett tervek beilleszkedjenek a hagyományos falu hagyományközelében vizuális képbe. Jelenleg ugyanis, több olyan épületet látni amelyek formai megjelenése teljes mértékben mellőzi a helyi hagyományokat, nem szólva az épületek színvilágáról, mely helyenként már most is zavaróan hat a falukép egészére. Megoldásra vár a légzetőterek és transzformátorok látványa, mely behálózza a faluképet.

III. d.) Régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei

Mezőlak község területére eső, itt nyilvántartott és azonosított lelőhelyek jobbára a patakok völgyéből kiemelkedő magaslatokon, domboldalakon helyezkednek el. A hasonló adottságú területeken számolni kell további, jelenleg még nem ismert régészeti lelőhelyek előkerülésével is. A lelőhelyek területeinek többsége szántókon (szőlőkön), illetve új, kialakulóban levő lakóterületeken található, így régészeti szempontból veszélyeztetett, a fokozott emberi tevékenységek károsító következményeinek van kitéve.

Jelenleg egyetlen mezőlaki lelőhely esetében sem látszik fontosnak a fokozott régészeti védelem kimondása. A későbbiekben azonban szóba jöhet fokozott védelemre való felterjesztés. A védelemre bárki nyújthat be kezdeményezést a KÖH területileg illetékes irodájához vagy a KÖH Nyilvántartási és Tudományos Igazgatóságához. A szükséges jogi eljárásról a KÖH tud további információval szolgálni. Megjegyzendő még, hogy bár a művelést korlátozni egyszerű határozattal nem lehet, a lelőhely rongálása büntetendő cselekmény. A helyszínen készített dokumentáció pedig a rongálás tényét egyértelműen bizonyítja. A végzett tevékenység további folytatása és a leletek bejelentésének elmulasztása tehát egyértelműen jogszabályokba ütköző cselekménynek minősül.

Megjegyzendő, hogy a helyi, önkormányzat által rendeletben kimondott régészeti védelemnek csak abban az esetben van értelme és létjogosultsága, ha az az egyes területek számára az éppen hatályos jogszabályokban biztosítottnál erősebb védelmet garantál. Ez különösen a régészeti érdekű területek esetében jelenthet átmeneti megoldás arra az időszakra, amíg az érintett terület régészeti lelőhellyel való érintettsége egyértelműen kiderül, de a miniszteri rendeletben megjelenő védettség kimondásáig a veszélyeztetett területen is átmeneti megoldást jelenthet.

Bár szinte kivétel nélkül minden lelőhely esetében megállapítható annak veszélyeztetettsége és hosszú távon való károsodása, esetleges feltárásuk tervezését egyik esetben sem javasoljuk. Beruházások esetén azonban megelőző régészeti kutatásra törvény által előírt kötelezettség a megelőző feltárás elvégzése a nyilvántartott lelőhelyeken, régészeti érdekű területeken vagy a községhez tartozó bármely, régészetileg nem nyilvántartott területen pedig újabb régészeti emléanyag előkerülése esetén mentő feltárás végzése szükséges.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelyeken a KÖH-től előzetesen szakhatósági állásfoglalást kell kérni és a továbbiakban a szakhatósági állásfoglalás szerint kell eljárni, amikor váratlanul régészeti lelet vagy jelenség kerül elő, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt (KÖH) értesíteni kell (ez utóbbi esetben a területileg illetékes múzeum értesítésével párhuzamosan). Tekintettel azonban a törvényi szabályozásra, mely szerint a beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia, valamint a váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások által okozott időkiesésre egy-egy beruházás során, a nem kellően motivált felek miatt a gyakorlatban továbbra is számolni kell a régészeti jelenségek egy jelentős részének dokumentálatlan pusztulásával. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során a régészeti pluszköltségek tervezése.

A régészeti lelőhelyek megmaradása nagyban függ attól, hogy a jelenlegi veszélyeztetés folytatódik-e, vagy a lelőhellyel érintett földrésztelken más, bolygatással nem járó művelésre vagy hasznosításra térnek át. A szántás – különösen a mélyszántás, a talajlazítás – folyamatos állagromlást okoz az érintett lelőhelyekben, tartós, több évtizedes ilyen jellegű használat során pedig teljes megsemmisüléssel fenyeget. Ezeken a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, az esetek többségében korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltoztatása olyan módon, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja: javasolt a gyeperővelési ág és ennek megfelelően a füvesítés utáni kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása. A gyeperővel, rét, legelő művelések a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek. Épp ezért törekedni kell e felületek megőrzésére és lehetséges kiterjesztésére a régészeti lelőhelyeken és környezetükben.

A lakott vagy más módon beépített területeken az emberi tevékenység az átlagosnál is jobban veszélyezteti a földben rejlő régészeti emléanyagot. A korábbiakban felsorolt lelőhelyek esetében ezért külön figyelmet kell fordítani a területhasználattal kapcsolatos bármilyen, akár minimális változtatásra is.

A további lelőhelyeken a jelen használat nem veszélyeztet közvetlen pusztulással, de hosszú távon súlyos károkat okoz, ezért javasolt annak megváltoztatása is. Ugyanakkor bármilyen újabb beruházás (pl. alagcsövezés, meliorálás, talajlazítás,

csatornaásás, homok-, agyag-, vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépités, stb.) jelentős károkat okozhat a lelőhelyeken, ezért ezek a tevékenységek minden esetben a Hivatal előzetes szakhatósági engedélyéhez kötöttek. A Hivatal saját hatáskörében mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban ezek alapján engedélyezi, kikötésekkel (pl. a beruházó költségére történő megelőző feltárás vagy régészeti felügyelet elrendelésével) engedélyezi, vagy elutasítja az engedélykérelmet. Mindezek alapján a lelőhelyekkel érintett területeket érdemes a gazdasági/ipari vagy építési területek kijelölésénél mellőzni.

A számunkra rendelkezésre álló adatok alapján a településrendezési tervben jelenleg nem szerepelnek régészeti lelőhelyeket különösebben érintő fejlesztések. A jövőben esetleg felmerülő szándékokkal kapcsolatban azonban megjegyzendő még, hogy kert, szőlő, vagy gyümölcsös kialakítása, illetve erdő telepítése is többnyire jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyre nézve, ugyanis a szőlő és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek (pl. rigolírozás, szőlőirtás, új ültetvény telepítése, fásítás, tuskózás) a lelőhelyek részbeni bolygatásával vagy megsemmisítésével járhatnak. E tevékenységeket ezért lehetőleg kerülni kell. A jelenlegi területhasználatok módosítását ezért javasolt a KÖH előzetes állásfoglalásának beszerzéséhez kötni.

A belterületi, vagy egyéb beépített területrészekben azok az építési munkálatok, melyek a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygatják (pl. ház-, pince-, vagy kerítésalap ásása, közművek vezetése, tereprendezés, oszlopállítás, fásítás, árokásás, útépités, stb.), ugyancsak veszélyeztető forrásnak minősülnek. Ezért a jövőben a beépített területeken esetleg lokalizált lelőhelyek területén az ilyen jellegű beavatkozásokat (a talaj bolygatásának mértékétől függetlenül) a KÖH előzetes engedélyéhez kötik a jogszabályok.

A régészeti érdekű területek közül, ha az a belterületen helyezkedik el, különösen vonatkoznak az előző bekezdésben leírtak. A külterületen fekvő régészeti érdekű területek esetében a hatások is nehezebben kalkulálhatók. Nem tudni például, hogy a felszín azért nem tartalmaz jelenleg lelőhelyre utaló leleteket, mert a bolygatás nem érte el eddig az ehhez szükséges mértéket, vagy éppenséggel már teljesen megsemmisítette a jelenségeket. A jelen használatától ezért eltérni nem kell, jelenségek, vagy leletek észlelése esetén azonban a jogszabályok által előírt tennivalókon túl értesíteni kell a Hivatalt is, hogy a lokalizáció alapján a lelőhelyet fel tudja venni a nyilvántartásába. A lelőhely jellegétől függően a további teendőket a Hivatal tudja majd meghatározni. Amennyiben ezeken a területeken belül azonosítani sikerül a konkrét lelőhelyeket, azokra a továbbiakban a nyilvántartott régészeti lelőhelyekre vonatkozó szabályok és eljárások vonatkoznak. Újabb földmunkával járó beruházás vagy változtatás ezért egyik ilyen területen sem javasolt.

Egy-egy nagyobb területet érintő beruházás esetén – így esetleges útépités, zöldmezős beruházás nyomvonalának, helyének végleges meghatározását megelőzően – célszerű külön hatásvizsgálat készíttetése. Az elsősorban ú. n. non-destruktív metodológiák (légifotó, teljes felületet érintő szisztematikus terepbejárás, geofizikai felmérés), esetleg szondázó kutatások alkalmazásával a lelőhelyek azonosítása, kiterjedése és jellege viszonylag jól meghatározható. A terv véglegesítését megelőzően, saját megrendelésre készített hatásvizsgálat révén ugyanis elkerülhető, hogy a terv az engedélyezési fázisban a Hivatal által elutasításra, vagy nem várt mértékben módosításra kerüljön. A hatásvizsgálat beruházó általi elkészíttetését ugyanakkor a jogszabályokban meghatározott esetekben a Hivatal is elrendelheti. Egy-egy konkrét tervezés megkezdésekor ezért mindenképp értesíteni kell a KÖH területileg illetékes irodáját. A lelőhelyek közül jelenleg egyiket sem javasoljuk régészeti bemutatóhely kialakítására.

III. e.) Történeti térbeli rendszerek alakulása

Mezőlak a közepes méretű Dunántúli települések sorába tartozik. Figyelembe véve a falu méreteit és történelmi fejlődését, a település esetében nagy „történeti rendszerek” kialakulásáról nem lehet beszélni. A település több száz éves múltjának öröksége a vidék népi építőgyakorlatának hagyományaihoz kötődik. Ez érthető, ha figyelembe vesszük azt a történeti tény, hogy a mai település csak a 18. század közepétől kezdődően alakult ki (újra) mai helyén, s az itt lakók évszázadokon át kizárólag őstermeléssel foglalkoztak, ami az igen kevés számú ipari tevékenység meghonosodása, illetve térhódítása mellett, napjainkban is a jellemző ez a falu életére. A 18. század második felében kiadott 1. katonai felmérésen jól látható, hogy a falu utcái, benne telkei és lakóházai két, T alakot formáló szerkezetben alakultak ki, majd a többi utcái a 20. század második felétől kezdődően alakultak ki.

Korabeli épületállománya jobbára kicserélődött. Mai utcaképében a 19. és a 20. század elejéről alaptevéően két hagyományos lakóháztípus különböztethető meg: az

utcára merőleges gerinccel elhelyezett egymenetes, oromfalas, cseréppel fedett, esetenként téglából falazott tornáccal épített lakóépület, illetve a városiasodó, az utcavonallal párhuzamosan beforduló, 4-5 tengelyese homlokzattal kialakított épület. A második világháború után utcasornyi régi ház tűnt el a településen, a hagyományos fésűs beépítést felváltotta, illetve az új utcák mentén kialakult a sátortetős kockaházas beépítés, míg az 1980-1990-es évektől kezdődően a helyi hagyományoktól teljes mértékben eltávolodott „palotaszerű”, aránytalan méretű, színű és tömegű épületek megjelenése a jellemző. Legszembetűnőbb új elemként jelenik meg a faluhelyen funkcionálisan is megkérdőjelezhető nagyméretű erkélyek alkalmazása. A téveszítéssel megkezdődött az egyéni gazdaságok hanyatlása: a falu hagyományos épületei (elsősorban a gazdasági épületek) funkciójukat veszítették és fokozatosan eltűntek. Szerencsére, hogy ezen a vidéken a gazdasági épületek sok esetben a lakóházhoz kapcsolódóan, tartós anyagból épültek, így még ma is sok ilyen épület áll a faluban.

Története során fokozatosan fejlődött, s a 20. század eleje az, amely a falu történeti térbeli rendszerének legjelentősebb átalakulását eredményezte. A település mai szerkezetének kialakulásában szintén fontos szereppel játszott a templomok épületei, amelyek elhelyezésük, illetve tömegükénél fogva (is) uralják a faluképet.

III. f.) Műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében

A településen országosan (egyedileg) védett műemlék a református templom. Az örökségi emléke rendeltetésszerűen működik, a falu lakossága és annak vezetői jó karban tartják az templom épületét. A római katolikus templom is jó állapotban, az evangélikus imaház és harangláb felújításra vár. A református és katolikus templomok közvetlen és tágabb környezete is rendezett. Értékes épülete az Esterházy-Szold kastély, mely részben jó-, részben felújításra váró állapotban van. A település talán leghangulatosabb látványát a plébániatemplom, a református templom, a kastély és annak környéke biztosítja, ahol máig szép számban maradtak fenn 19. és 20. század eleji eredetű lakóházak.

A falu területén több hagyományos lakóépület látható, s ezek az épületek szintén fontos elemei Mezőlak utcaképeinek. Temetője rendezett, tiszta. A településen helyi értékvédelmi rendelet nincs.

III. g.) Műemlékek megújításának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei

Magyarországon az építésügyi törvény értelmében a kiemelkedő történeti, építészeti és néprajzi értékekkel rendelkező építményeket, azok tartozékait a törvényben szabályozott, hatósági védelemben kell részesíteni.

A védelem lehet „műemlék” - mely a legjelentősebbekre vonatkozik - valamint a törvényben szabályozott szempontoknak megfelelő épületek, romok, szobrok és sírjelek az országosan még fellelhető, nagyszámú, helyi jelentőségű objektumoknak csak a töredékét jelentik.

Előfordul, hogy a nem kellő hatósági odafigyelés miatt a régi présházak lebontásra kerülnek, bár a településen lehet szép számmal látni olyan példákat is, ahol az új tulajdonos példás módon felújítva használja ezeket a régi épületeket. Pusztulnak a mai mezőgazdaság számára már felesleges gazdasági épületek, az út menti keresztek és a régi temetők sírjelei. Természetes, hogy ezek az objektumok nagy számuk és az országosan mért, összehasonlítható szempontok alapján nem tartozhatnak a műemlékek sorába. A helyi önkormányzatok feladata ezeknek az objektumoknak helyi törvénnyel történő védelme.

A település egyetlen műemlékét és helyi értékeit a helyi értékvédelmi munkarész tartalmazza. Az abban feltüntetett épületek, szobrok állagmegóvásukról gondoskodni kell.

A műemléki templom állagmegóvása funkcióját tekintve a vallási közösségnek is egyik kiemelten fontos feladata. Az értékes épületek, szobrok, növénycsoportok fenntarthatósága az utókor számára biztosítottabbnak látszik, köszönhetően napjaink egyre hangsúlyosabb, táji és településképi értékek megóvását előtérbe helyező építészeti politikájának.

III. h.) Településkarakter változásának hatásai

Az elmúlt évtizedekben történt fejlesztések hibáinak következményei – mint megannyi helyen az országban – rányomták negatív bélyegét a falukép megjelenésének egészére. Mezőlakon (is) az elmúlt 50-60 évben egész utc sorok lettek átépítve, minek során az éppen „aktuális divat” szerint emelt lakóházak legjellemzőbb meghatározója a hagyományos építkezési szokások teljes felhagyását jelentette. Ami a település előnyére válik, hogy ezek az átgondolatlan fejlesztések ellenére a falu megőrizte falusias jellegét, utcás-teres szerkezetét, s az új épületek zömmel megőrizték az egyszintes beépítést. Ilyen értelemben Mezőlak történeti belterületének karaktere a készülő rendezési tervben nem változik, kedvező tendenciának kell értékelni azt, hogy az utóbbi időben a törvények igyekeznek a korábbi téves fejlesztési koncepcióknak gátat állítani. A jelenlegi rendezési tervben az új lakóterületek zömmel külterületi (faluszéli) részek bevonásával, a meglévő utcák bővítésével válnak akcióterületté. Ezek a fejlesztések, melyek a település kevés számú foghíjas telkein történnek, illetve a falu történelmi magjától távolabbi pontjain lettek kijelölve, értelemszerűen nem hatnak károsan a település jelenlegi, falusias karakterére.

III. i.) Környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései

A településeknek állandóan képeseknek kell lenniük megújulásra. Az avulás és megújulás folyamatos harcában az állandóság és a változás feszültségeinek a feloldása, a hagyomány és a „korszerűség” párharca eredményezheti a jó építészeti megoldásokat.

... esetében is a korábbi évtizedek építészeti értékei közé simuló, a kor elvárásainak is megfelelő településrendezési és építészeti megoldások megvalósítása a cél. Az épített környezetben a környezettel való azonosulást, az otthonosság érzetének fokozódását, a táji és településképi értékek megóvását előtérbe kell helyezni.

Az esztétikai hatás nem szűkíthető le az építészet „szépségének” a vizsgálatára, mert az több tényező együttes hatásaként jut kifejezésre. Szerepet játszik benne a célszerűség is, de a harmónia, az egyensúly, az épületforma és színvilág stb. eltérő tartalmú és jellegű érzeteket keltő hatása ugyanúgy.

Egy település karakterét nemcsak a műemlék épületek, hanem a rá jellemző, hagyományos településszerkezet, a hagyományos utcaképek, az utcát alkotó jellegzetes házak, azok telepítése, tömege, homlokzata és részletei is alkotják. Ez az eltérő arculat ad egyéni, sajátos vonzerőt a településnek, az ott lakók és az ide látogató idegenek számára is.

IV. Összefoglaló

IV. a.) Régészeti-, és épített örökségi érintettség és a tervezés:

Mezőlak területe több régészeti lelőhelyet és épített örökségi emléket megőrzött, amelyek az emberiség és a magyarság történetének, települési viszonyainak, életmódjának fontos bizonyítékai. Bármilyen településszerkezeti, területhasználati változtatás, infrastrukturális vagy egyéb beruházás tervezése esetében kiemelt figyelmet kell fordítani ezekre az értékekre, legyen szó nyilvántartott régészeti lelőhelyről, régészeti érdekű területről, vagy a településen ez idáig megőrzött hagyományos építészeti emlékekről. Egy-egy régi épület, útszéli szobor, temetői sírjel, stb. pusztulása egy olyan visszafordíthatatlan és pótolhatatlan folyamat része, amely saját múltunk – nem egy esetben – tudatos rombolásához vezethet. Mezőlak esetében a figyelem annál is indokoltabb, mivel a településen viszonylag kis számban őrződött meg ezek az értékek, amelyek ugyanakkor igen szép példái a Balaton-felvidéki népi kultúra évszázados hagyományainak.

Újabb régészeti leletek (váratlan) előkerülése a település egész területén várható, ez esetben pedig mindenki részéről elvárható a törvények tiszteletben tartása és a nemzeti kulturális örökség iránti megfelelő megbecsülés. A talaj bolygatásával járó tevékenységek során régészeti szempontból kiemelten vizsgálendő területek általában véve a tervezett aszfaltos utak építésével érintett területek, illetve gazdasági hasznosításra kiszemelt területek, vagy egyéb beépítésre szánt területek.

Beruházás és tervezése esetén, már a tervezés legelején javasolt a Hivatal előzetes állásfoglalásának beszerzése. Ebben a hivatal nyilatkozni tud arról, hogy az érintett területen időközben vett-e nyilvántartásba régészeti lelőhelyet, vagy épített örökségi emlékeket, illetve, hogy az adott beruházás megvalósításához hozzá fog-e járulni, és ha igen, akkor milyen feltételekkel. A Hivatal állásfoglalásának kialakításához a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelettel összhangban elrendelheti örökségvédelmi hatástanulmány elkészíttetését.

IV. b.) Folyamatok iránya, visszafordíthatósága.

Mezőlak településfejlesztésében – sok hasonló léptékű kistelepülés sorsához hasonlóan – 1975-1976-ig érvényesült a korábbi politika szemlélete, melynek következtében sok érték megsemmisült. Az utóbbi mintegy 20 év településépítésének integrált értékmegőrző alapállása már tudatosan figyel a történeti környezet védelmére, mégis szükség van a meglévő értékek védelmére. Észrevehető, hogy egy-egy műemlék, vagy műemlék jellegű épület képes meghatározni az egész utca karakterét. Ezért az utcakép megőrzésében az ilyen épületeknek kiemelt jelentősége van.

Jelenleg a szántott és erdőben előforduló régészeti lelőhelyeket éri csekély mértékű, ám állandóan ható visszafordíthatatlan károsodás megállítása csak a szántás és az

erdőgazdálkodással járó fakitermelés felhagyásával lehetne elképzelhető. Az épített örökség épületeinek esetében folyamatos karbantartás, állagmegóvás szükséges. Az új építkezések esetében figyelembe kell lenni a helyi hagyományokon alapuló jellegzetes szerkezetét, illetve látványát, mely célok elérésére a rendezési terv pontos, szakszerű előírásokat fogalmaz meg. Ezek következetes betartásával el lehet(ne) érni azt, hogy Mezőlak megőrizze sajátos hangulatát és jellegét. Kívánatos lenne a helyi védelemről szóló rendeletet megalkotása, mely egyfajta védelmet jelentene a lokális természeti és épített örökségi értékek számára.

IV. c.) A kulturális örökség szempontjából pozitív és negatív hatások mérleg

Pozitív hatások mérlege:

A településen az elmúlt évtizedekben a fejlesztések oly irányúak voltak, hogy a település megőrizte hagyományos beépítésű utcás-falu szerkezetét. Az utóbbi években, évtizedekben emelt lakóépületeinek tömege és külső megjelenése, bár nem minden esetben illeszkedik a hagyományos utcaképben, a település hangulata megőrizte élhető jellegét. Dicséretesnek látszik az is, hogy a rendezési tervben az új házak nagyobb számban csak a kevés számú foghíjtelkeken, illetve a már meglévő utcák meghosszabbításával, külterületek, illetve a település szélén levő területek bevonásával lettek kijelölve, minek következtében a település központi, a hagyományos értékeket hordozó területe nem kerül megbolygatásra. A református és római katolikus templom jó karban van. Községi temetője tiszta, rendezett. Köztéri szobrai is általában jó állapotban vannak. Mezőlak utcái és portái rendezettek, régi épületei közül többet felújítottak, illetve a kor igényeinek megfelelő hasznosítást is biztosítottak. A falu fokozatosan fejlődik, üteme és iránya nem veszélyezteteti alaptevő karakterének megváltoztatását.

Negatív hatások mérlege:

Régi épületállománya nagyrészt kicserélődött. Az utóbbi években emelt családi házak közül többet olyan látni, melyek a helyi hagyományok teljes mellőzésével épültek és ez által idegen látványt nyújt a faluképben. Régi épületei közül vannak olyanokat is, ahol azok felújítása megbontja az épület homlokzatának arányait. Evangélikus imaháza és a mellette álló harangláb felújítása a még elvégezendő feladatok közé tartozik. A községi temető gondozott, de fásítása szükségesnek látszik.

Itt is, mint annyi már magyarországi településen, zavaróan hat a meggondolatlanul elhelyezett villanyoszlopok és villamosvezetékek sokasága. A település nem rendelkezik Helyi Védelmi rendelettel, melynek megalkotását javasoljuk.

Napjainkban szántott régészeti lelőhelyeket éri csekély mértékű, ám állandóan ható visszafordíthatatlan károsodás. Ennek megállítása csak a szántás felhagyásával lehetne elképzelhető.

IV. d.) Röviden összefoglalva:

Jelen hatástanulmány konkrét beruházásokkal nem foglalkozik. Mindazonáltal a beruházások lelőhelyekre gyakorolt hatását hangsúlyoznunk kell, miszerint a kivitelezés során a lelőhelyek jelentős része elpusztulhat, még abban az esetben is, ha megelőző ásatás keretében lehetőség nyílik ezek feltárására. Ennek elkerülése érdekében javasoljuk a beruházások tervezésénél, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket mindenképpen kerüljék el. Egyúttal felhívjuk a figyelmet, hogy a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. Az időközben előkerült lelőhelyekről a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezet közhiteles nyilvántartást. Javasoljuk, hogy a beruházások előtt, de legkésőbb a tervezés fázisában kérjék ki a Hivatal véleményét.

Mezőlak településrendezési terve elfogadott településfejlesztési koncepcióra épül. Az előkészítést megalapozta a mikrotérségi gazdaságfejlesztési program. A tervezett fejlődés fő iránya a Veszprém megyei Területrendezési Terv elveihez, főbb funkcióihoz igazodva, a munkahelyteremtés, a szolgáltatási szektor minőségi fejlesztése, az idegenforgalom, a turizmus lehetőségeinek kihasználása és a kapcsolódó lakóterület fejlesztés. Ezt a szerepet döntően a meglévő építészeti, természeti adottságokra, értékekre alapozva tudja betölteni a település. Az integrált értékvédelem tudatos tervszerű munkáját a kulturális örökségvédelem rendezési tervi megfogalmazása, a naprakész értékleltár, az építészeti értékek helyi védelméről szóló rendelet minél előbbi megalkotása segítheti.

A túlzott mértékű lakóterület fejlesztést nem célszerű folytatni, a rendezési tervben előírányzott, lehatárolt terület hasznosítása látszik a még elfogadható, kezelhető mértéknek.

Nyilatkozat

Alulírott Pintér László régész kijelentem, hogy a City Plus Bt. Megbízásából Mezőlak község településrendezési terve alátámasztó munkarészét képező kulturális örökségvédelmi hatástanulmány tervezett megoldása megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak, továbbá kijelentem, hogy a hatástanulmány elkészítésére jogosultsággal rendelkezem. A munkát Fazekas Róbert településrendező tervezővel való együttműködéssel, egyeztetve végeztem el.

(MSCS 2006. április-május).